

UDK: 329(497.4)SPS"1918/1926"

327(497.4:497.5)"1918/1926"

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 28. 4. 2004.

Prihvaćeno: 24. 2. 2006.

Slovenska ljudska stranka i Hrvati od 1918. do 1926.

ALEKSANDRA BERBERIH-SLANA

Oddelek za zgodovinu, Pedagoška fakulteta, Univerza v Mariboru,
Republika Slovenija

U slovensko-hrvatskim odnosima poslije Prvoga svjetskog rata, u suradnji između Slovenaca i Hrvata te u međusobnim sukobima, glavnu političku ulogu odigrale su dvije političke stranke – Slovenske ljudske stranke (SLS) i Hrvatske republikanske seljačke stranke (HRSS) te njihovi vodeći političari. SLS je željela djelovanje svoje političke organizacije raširiti na područje čitave Kraljevine SHS. Taj pokušaj, kojeg je među Hrvatima željela doseći pomoću svoje saveznice Hrvatske pučke stranke (HPS), nije uspio. HPS naime među Hrvatima nikada nije dobila jaku podršku, gubila je svoje pristaše te nakon izbora godine 1923. ostala bez zastupnika u Narodnoj skupštini. 1925. godine HPS je odbila suradnju sa SLS jer se nije slagala sa politikom SLS, koja se nakon izbora 1923. godine odlučila za suradnju sa Stjepanom Radićem i njegovom strankom. Suradnja SLS i HPS bila je obnovljena tek poslije sporazuma među radikalima i radićevcima, kad se SLS odrekla političke suradnje sa HRSS. Dr. Anton Korošec, najvažniji slovenski političar toga razdoblja, u procesu je stvaranja i djelovanja HPS odigrao važnu ulogu, a zbog toga se često nalazio u sukobima sa predstavnicima drugih hrvatskih političkih stranaka.

Ključne riječi: Slovenska pučka stranka, Hrvatska pučka stranka, politička povijest, Anton Korošec, Stjepan Radić, slovensko-hrvatski politički odnosi

Nakon nastanka Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS), Sveslovenska ljudska stranka (VLS) imala je značajnu ulogu ne samo u slovenskoj, već i u hrvatskoj politici.¹ Posebice nakon 1919. godine, kada je Hrvatska narodna zajednica u Bosni, počela upozoravati svoje pristaše da borbe između Hrvata i Slovenaca ne odgovaraju ni jednima ni drugima i da se zbog toga javila potreba za formiranjem zajedničke i jedinstvene političke, kulturne i gospodarske organizacije. Već u siječnju te godine, na sastanak povjerenika VLS-a, iz Mostara je stigao brzopjav u kojem je VLS pozvan na djelovanje među tamošnjim Hrvatima.²

¹ O prvim pokušajima prerastanja SLS-a u "opće jugoslavensku" stranku piše Momčilo ZEČEVIĆ, *Slovenska ljudska stranka in jugoslovansko zedinjenje 1917-1921., od majniške deklaracije do vidovdanske ustave*, Maribor 1977., 244.-262.

² "Hercegovski Hrvatje Vseslovenski ljudski stranki", *Slovenec*, br. 14, 18. 1. 1919., 2.; "Hrvatska narodna zajednica v Bosni", *Slovenec*, br. 39, 16. 2. 1919., 5.

S obzirom na to da su obje strane bile zainteresirane za suradnju, već na otvorenju Privremenoga narodnog predstavništva Slovenaca, Hrvata i Srba u Beogradu, na sjednici kluba delegata VLS bili su i predstavnici hrvatske katoličke grupe okupljeni oko novina *Narodna politika*. Trojica hrvatskih političara: velečasni dr. Janko Šimrak, dr. Velimir Deželić i don Stanko Banić na tom su sastanku formalno postali članovi kluba. Za predsjednika kluba imenovan je dr. Anton Korošec, za potpredsjednika dr. Janko Šimrak, a tajnicima kluba imenovani su poslanici don Stanko Banić i Štercin. Članovi kluba na sastanku su odredili smjernice djelovanja "Jugoslavenkog kluba", koji bi se trebao zauzimati za potpunu demokraciju i surađivati samo s onim političkim strankama koje su zastupale ideju velike i jake Jugoslavije i borile se za cjelovitu Kraljevinu SHS.³

Tvrđnje dopisnika *Slovenca* iz Bosne da je upravo struja oko *Narodne politike* imala najviše mogućnosti za uspjeh među Hrvatima u Bosni i Hercegovini, a njezina je pobjeda trebala donijeti "poraz plemenske mržnje, koja je među hrvatskim autonomistima još uvijek imala veliki broj pristaša",⁴ dale su poslanicima Jugoslavenkog kluba polet za širenje svog djelovanja i utjecaja. Početkom travnja 1919. godine, Jugoslavenki klub objavio je komunique u kojem je javnost obavijestio o pregovorima vođenim u Beogradu, na kojima su zastupnici raznih pokrajina raspravljali o načelima na temelju kojih bi bila osnovana jedinstvena pučka stranka na teritoriju čitave države. Ta stranka trebala bi djelovati ponajprije na kulturnom području i na području vjere, a u socijalno-gospodarskom pitanju zagovarala bi državno i narodno jedinstvo. Toj novoj stranci prvi bi pristupili članovi Slovenske ljudske stranke (SLS)⁵ i grupa oko zagrebačke *Narodne politike*. Na kraju izvještaja za javnost dodano je još da će glavna organizacija stranke u hrvatskim područjima biti provedena za vrijeme uskrasnih blagdana. Liberalni *Slovenski narod* tom je prilikom naglasio da su pristaše Starčevićeve stranke prava bile nezadovoljne djelovanjem slovenskih i hrvatskih pristaša kršćanskih stranaka, a najmanje im se sviđala spremnost i želja SLS da organizira jedinstvenu stranku na čitavom teritoriju države. Prema mišljenju *Slovenskog naroda*, starčevićanci su naslutili da će svojom politikom negiranja izgubiti svu potporu među Hrvatima, pogotovo ako među njima s jedne strane počnu djelovati liberali, a s druge strane pristaše političkog katolicizma.⁶ Najnoviji Korošček politički potez pomno su, naravno, promatrale i hrvatske novine. *Obzor* je tako npr. izrazio mišljenje da je

³ "Klubova seja VLS", *Slovenski narod*, br. 53, 3. 3. 1919., 2.; "Klub VLS", *Slovenski narod*, br. 53, 3. 3. 1919., 5.; "Klub VLS se imenuje 'Jugoslovanski klub'", *Slovenski narod*, br. 55, 5. 3. 1919., 4.

⁴ "Pismo iz Bosne", *Slovenec*, br. 65, 19. 3. 1919., 4.; "Pismo iz Bosne", *Slovenec*, br. 74, 1. 4. 1919, 3.

⁵ VLS je 7. travnja 1920. promijenio ime i postao Slovenska ljudska stranka.

⁶ "V.L.S.", *Slovenski narod*, br. 87, 12. 4. 1919., 3.; "Starčevićanci in klerikalci", *Slovenski narod*, br. 87, 12. 4. 1919., 3.; "Jugoslovanska ljudska stranka", *Slovenec*, br. 84, 12. 4. 1919., 1.

Jugoslavenska pučka stranka (JPS) bila samo pokus dr. Korošca da spriječi propast svoje stranke i njezina utjecaja u Beogradu.⁷

Za to su se vrijeme u Zagrebu događali pregovori između Lorkovićeve Napredne demokratske stranke, Starčevićeve stranke prava, Sunarićeve grupe, muslimanskih veleposjedničkih konzervativaca pod vodstvom dr. Halidbega Hrasnice, "Hrvatskog kola" i "Obzorove grupe". Te su grupe raspravljale o ujedinjenju u stranku koja bi se zvala Narodna stranka. Ime bi dobila po Narodnom klubu. Iako se govorilo da su svi ti politički krugovi računali na potporu VLS-a, članovi Hrvatske pučke stranke (HPS) nisu pokazali nikakav interes za takvu suradnju.⁸ Osim činjenice da Korošec nije želio surađivati s Narodnim klubom, njegove pristaje zamjerile su mu da je u BiH za svoj klub pokušavao pridobiti i zastupnike Hrvatske zajednice (HZ), te da je među Hrvatima u BiH pokrenuo novinarsku kampanju u kojoj je Jugoslavenski klub pokušao prikazati kao jedino rješenje za bosanske Hrvate. *Obzor* je tu kampanju protumačio kao podrivanje hrvatskih političkih stranaka od slovenskih pristaja političkog katolicizma, uz pomoć njihovih hrvatskih kolega. *Obzor* je isto tako upozorio da je vodstvo Pučke stranke bilo uvjereno da bi među slovenskim i hrvatskim seljacima uništilo utjecaj Radićeve Hrvatske republikanske seljačke stranke, ako bi u izbore ušli pod geslom republikanizma i ako bi Radiću dokazali da se u svom političkom djelovanju oslonio na pomoć stranih država. Te su novine isto tako ocijenile, da dvoilična politika⁹ Pučke stranke neće postići nikakav uspjeh, te da bi bila uspješnija kad bi vodila dosljednu i transparentnu politiku, a ne lažima pokušavala izgurati hrvatske stranke s političke scene.¹⁰

Unatoč svim kritikama, dr. Korošec je bio odlučan da će svoju politiku raširiti među hrvatskim pristašama. Zbog toga je krajem travnja 1919. godine krenuo na putovanje Dalmacijom. *Slovenec* je izvještavao da je posvuda bio primljen s oduševljenjem, da je uspjeh Pučke stranke bio očit, te da je stranka dobila potporu hrvatskog svećenstva kao i seljačkog stanovništva.¹¹ Hrvatske su novine njegovo putovanje pratile s podijeljenim stajalištima. *Novo doba* je izrazilo mišljenje da će se nastankom HPS-a nastaviti oštra borba između političkog katolicizma i liberalizma. Zagrebački je *Obzor* o tome pisao prilično ravnodušno i u većini koristio članke drugih novina. Korošcu izrazito naklonjen *Jadran* nije mogao sakriti oduševljenje, te je u hrvatskoj sredini pozdravio ne samo Korošca nego i nastanak HPS-a. Prema njegovu je mišljenju to bila stranka koja bi mogla organizirati "sve zdrave

⁷ "Zagreb, 22. travnja", *Obzor*, br. 92, 23. 4. 1919., 3.

⁸ "Fuzija starih grup v novo stranko", *Slovenski narod*, br. 97, 25. 4. 1919., 3.

⁹ *Obzor* je SLS prigovorio da je u Beogradu bila monarhistička, a kod kuće republikanska stranka. "Zagreb, 22. travnja", *Obzor*, br. 92, 23. 4. 1919., 3.

¹⁰ Isto.

¹¹ "Dr. Korošec v Dalmaciji", *Slovenec*, br. 98, 30. 4. 1919., 3.; "Dr. Korošec v Splitu", *Slovenski narod*, br. 99, 28. 4. 1919., 5.

elemente u Dalmaciji”.¹² S druge strane, liberalni *Slovenski narod* je citirao članak *Novog doba* u kojem je naglašeno da bi dr. Korošec u Dalmaciji bio primljen s oduševljenjem, da nije došao s namjerom organizacije nove stranke i na taj način neposredno posegnuo u “narodnu slogu”, te poticao kulturnu borbu i to u vrijeme kad je čvrsto jedinstvo hrvatskog naroda bilo prijeko potrebno. Prema mišljenju tih novina, stranka koja bi štitila Katoličku crkvu i kulturna načela kršćanstva, među Hrvatima nije bila potrebna, jer za njihova uvjerenja nije bilo nikakve opasnosti.¹³

Organizacija HPS-a naišla je na podijeljene osjećaje i među Hrvatima u BiH. *Slovenec* je tvrdio da su se među njima pojavili zahtjevi da se politika bosanskih Hrvata usmjeri na put Jugoslavenkog kluba. Opće mišljenje u Sarajevu navodno je bilo potpuno drukčije jer su tamošnji Hrvati željeli sve Hrvate okupiti u organizaciji Hrvatske zajednice. Unatoč tome, iz Hercegovine su stizali izvještaji o uspješnoj organizaciji HPS-a. Na uskršnu subotu godine 1919. u Mostaru je bio sazvan sastanak tamošnjih Hrvata na kojem su prisutni prihvatili načela Pučke stranke i pridružili se procesu organizacije te stranke u Hercegovini. Mostarska *Narodna sloboda* je, kao što je tvrdio *Slovenec*, pozvala svoje čitatelje da se pridruže svojim istomišljenicima u drugim dijelovima države, a posebno Slovencima, te da na taj način osiguraju budućnost svoga naroda. Bila je svjesna da je bosanskih i hercegovačkih Hrvata bilo premalo da bi mogli sami osigurati svoj neometan razvoj i baš zbog toga organizacija HPS-a u BiH trebala bi se osloniti na “veliki organizam stranke u slovenskim i hrvatskim pokrajinama”.¹⁴

Za vrijeme Korošćeva boravka u BiH, politička grupa oko dnevnika *Jugoslavija* često je pisala o programu HPS-a u BiH, a njezine je članke objavljivao i liberalni *Slovenski narod*. Nova stranka je trebala naglašavati hrvatstvo i katolicizam, ali je u svom programu tvrdila da neće zastupati ni plemenski ni vjerski separatizam.¹⁵ Program stranke u BiH trebao je biti jednak programu SLS-a, ali bilo je zanimljivo, kao što je zapisala *Jugoslavija*, da se program bosanske frakcije zbog jakih protusrpskih osjećaja o pitanju unutarnjeg uređenja jako približio idejama hrvatskih “separatista”. Zauzimao se, naime, za očuvanje autonomije upravnih pokrajina, a protivio se centralizmu državne uprave. Potrebno je naglasiti da je program sadržavao i izjavu da je HPS u BiH samo dio velike Jugoslavenske pučke stranke. Taj je program napalo *Novo vreme*, (što je naravno, odmah objavio liberalni *Slovenski narod*), koje je tvrdilo da je na svom putu BiH-om, Korošec zatajio načela koja je trebao zastupati kao član vlade. Rad je vlade, prema njego-

¹² “Korošćeva akcija u Dalmaciji”, *Obzor*, br. 98, 3. 5. 1919., 2.; “Politične novice”, *Slovenec*, br. 101, 3. 5. 1919., 2.

¹³ “Dr. Korošec v Dalmaciji”, *Slovenski narod*, br. 106, 7. 5. 1919., 1.

¹⁴ Aleksandra BERBERIH-SLANA, *Slovensko-hrvaški stiki po prvi svetovni vojni*, magisterij, Maribor 2000., 238.

¹⁵ Zlatko MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva; Hrvatska pučka stranka u političkom životu Kraljevine SHS 1919-1929*, Zagreb 1998., 302.

vu mišljenju, naime, bio u potpunoj suprotnosti s programom koji je prihvatila tamošnja organizacija HPS-a. *Slovenski narod* je naglasio da je krug oko *Hrvata* Korošca kritizirao, komentirajući da ga na njegovu agitacijskom putu ne vode čiste namjere, a bosanske Hrvate upozorio je da mu ne nasjeda, kako ih ne bi "prevario kao banovinske Hrvate". *Hrvat* je kao bolju alternativu Korošcu i njegovoj stranci naveo *Narodni klub*, a ako bi Hrvati iz BiH, unatoč svemu, željeli surađivati s Korošcem, on bi trebao, prema mišljenju *Hrvata*, istupiti iz vlade koju je sa svojim djelovanjem ionako negirao.¹⁶

Liberalni *Slovenski narod* je osnivanje HPS-a za BiH popratio kritikama. Mislio je, naime, da se Anton Korošec tim korakom oprostio od svoje lijepe prošlosti jer je isti čovjek koji je pomogao izgraditi novu državu, sa sarajevskom konferencijom¹⁷ svoju vlastitu kreaciju ugrozio. Upozorio je da Pučka stranka nikada neće biti državotvorna, što je navodno liberalcima bilo jasno onog trenutka kad su u javnosti bili poznati vođe te stranke u BiH. *Slovenski narod* doduše nije sumnjao u poštenje mons. Karla Cankara, ali je zato sumnjao u dr. Mandića i dr. Sunarića, za koje je pak *Slovenec* s druge strane, nije-kao da su članovi nove stranke. *Slovenski narod* je izrazio mišljenje da su se u toj stranci udružile sluge propalog režima, službenici drugih narodnosti i svi koji su mrzili novu državu i Srbe, a isto je tako mislio da je Korošec u to sumnjivo društvo bio uvučen, ne shvaćajući u što se upušta.¹⁸

Hrvatska i Slavonija nisu zaostajale u organizaciji stranke. Na sastanku Seniorata u Zagrebu, 6. - 7. svibnja 1919. godine, donesena je odluka o osnutku političke stranke. Na kraju sastanka prihvaćen je bio zaključak, da nijedan senior ne može biti član koje druge političke stranke osim HPS-a. Brojni katolički svećenici u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini nisu bili pristaše Seniorata, a bili su pristaše raznih političkih stranaka, te su seniori izrazili nadu da će zajednička stranka značiti "silni napredak katoličke stvari i jačanje moći Crkve".¹⁹ Na sastanku su bili predstavnici iz Zagreba i okoliće, te predstavnici stranke iz Dalmacije i BiH. Nazočan je bio i zagrebački nadbiskup dr. Ante Bauer. Na sastanku je dr. Peter Rogulja²⁰ predstavio pro-

¹⁶ "Politični položaj v Bosni in Hercegovini", *Slovenski narod*, br. 105, 6. 5. 1919., 1.; "Nova stranka v Bosni in 'Novo vreme'", *Slovenski narod*, br. 106, 7. 5. 1919., 2.; A. BERBERIH-SLANA, *n. dj.*, 240.

¹⁷ Povjerenički sastanak sarajevskih Hrvata 2. svibnja 1919. na kojem je bila prihvaćena sljedeća rezolucija: "Hrvati grada Sarajeva, okupljeni na povjereničkom sastanku dana 2. svibnja, prihvaćaju program hrvatske pučke stranke kao svoj program te izjavljuju da žele glasati za kandidate te stranke. Odbor neka izradi nacrt za organizaciju stranke u pokrajinama. Parlamentarno zastupstvo mora biti jedno sa istom strankom po drugim pokrajinama". "Ljudska stranka v Bosni", *Slovenec*, br. 103, 6. 5. 1919., 3.

¹⁸ "Dr. Korošec na razpotju", *Slovenski narod*, br. 112, 14. 5. 1919., 1.; "Dr. Korošec na razpotju", *Slovenec*, br. 112, 16. 5. 1919., 2.

¹⁹ Z. MATIJEVIĆ, "Hrvatski katolički pokret i politika (1903.-1929.)", *Croatia Christiana Periodica*, XXV, br. 47, Zagreb 2001., 189.-190.

²⁰ Više o dr. Petru Rogulji: Jure KRIŠTO, "Petar Rogulja i razvoj Hrvatskoga katoličkog pokreta: uz 80. obljetnicu smrti", *Croatia Christiana Periodica*, XXV, br. 47, Zagreb 2001., 207.-223.

gram i statut stranke, nakon čega su okupljeni prihvatili sljedeću rezoluciju: "Pouzdaniki sastanak Hrvata istomišljenika iz Hrvatske i Slavonije zaključuje, da osnuje Hrvatsku Pučku stranku za Hrvatsku i Slavoniju, koja će biti sastavni dio Pučke stranke za čitav teritorij države SHS, prema predloženim načelima, te povjerava izabranom odboru, da organizaciju stranke provede".²¹ Program stranke koji su osnivači objavili 9. svibnja bio je usklađen s programom SLS-a, osim u državno-pravnom dijelu programa u kojem je bio usklađen s programom koji je prihvatila HPS za BiH.²²

Dana 18. srpnja hrvatski su seniori biskupskoj konferenciji, koja se baš tada održavala u Zagrebu, uputili "Memorandum", koji je sastavio Rogulja, o svojoj namjeri da osnuje političku stranku. "Memorandum" je bio na sjednici jugoslavenskoga katoličkog episkopata pročitao 19. srpnja. Navodno je bio istoga dana sastavljen "Odgovor", u kojem su prisutni biskupi podržali osnivanje HPS-a i odobrili njezin "vjersko-prosvetni program". Protivnici djelovanja Seniorata i njegove političke stranke taj su „Odgovor“ osporavali i tvrdili da je krivotvorina koju su seniori sami izradili.²³

Hrvatski katolički seniori bili su osnovna pokretačka snaga HPS-a. Ali ti seniori nisu Hrvatski katolički pokret²⁴ nikada poistovjećivali sa strankom, jer je HPS bio samo jedan vid njihova javnog djelovanja u Kraljevini SHS.²⁵

Unatoč glasinama da se Narodni klub protivio djelovanju SLS-a među Hrvatima, u parlamentarnim se krugovima proširila vijest da će staroradikalci i Narodni klub sastaviti jedinstvenu stranačku grupu, pri čemu su navodno računali na pomoć SLS-a u zajedničkom nastupu protiv Demokratskog kluba i njegove centralističke politike. U to je vrijeme u Starčevićovoj stranci prava ostavku dao zubar dr. Ante Pavelić, na što su se odmah proširile glasine da su ga na to natjerali članovi stranke koji su bili za suradnju s Korošcem. Poznato je, naime, bilo da je Pavelić bio veliki protivnik dr. Antona Korošca. Suradnju Narodnog kluba s Jugoslavenskim klubom posebno je zahtijevalo svećenstvo. Pavelićeva je ostavka prema mišljenju *Slovenskog naroda* značila raspad Narodnog kluba.²⁶

Hrvat je procijenio da su se Narodni i Jugoslavenski klub nakon Korošćeva putovanja Dalmacijom, znatno zbližili. Slovenski su liberali s druge strane mislili da bi suradnja između SLS-a i hrvatskih "separatista" bila nemoguća, jer SLS ne bi mogao s jedne strane surađivati s Narodnim klubom, a

²¹ "Ljudska stranka za Hrvatsko in Slavonijo", *Slovenec*, br. 106, 9. 5. 1919., 3.; "Osnivanje pučke stranke", *Obzor*, br. 103, 9. 5. 1919., 3.

²² "Program nove Hrvatske pučke stranke", *Slovenski narod*, br. 109, 10. 5. 1919., 3.; M. ZEČEVIĆ, *n. dj.*, 258.

²³ Z. MATIJEVIĆ, "Hrvatski katolički pokret i politika (1903.-1929.)", 190.-191.

²⁴ Više o Hrvatskom katoličkom pokretu: Isto, 181.-204.

²⁵ Isto., 191.

²⁶ "Nove grupacije", *Slovenski narod*, br. 115, 13. 5. 1919., 4.; "Politične vesti", *Slovenski narod*, br. 114, 16. 5. 1919., 2.; "Vzroci odstopa dr. Pavelića", *Slovenski narod*, br. 115, 17. 5. 1919., 3.; "Razkroj Narodnega kluba", *Slovenski narod*, br. 118, 21. 5. 1919., 1.

s druge organizirati samostalnu stranku koja bi bila najveća konkurencija klubu.²⁷ Mogućnosti za suradnju drastično su umanjene zbog pitanja bosanskih zastupnika, za koje su birači iz BiH tvrdili da nemaju njihovo povjerenje. U privremenom su se narodnom predstavništvu naime, pojavili zastupnici koje je imenovao Svetozar Pribićević i koji su se nakon toga pridružili njegovoj Jugoslavenskoj demokratskoj stranci. Najviše prigovora bilo je upućeno na račun dr. Korošca, koji je navodno potpisao akreditacije tim zastupnicima, dok ih drugima nije želio potpisati. *Narodna politika* je tvrdila da je Ante Pavelić u skupštini zauzeo stajalište da akreditacije može potpisati jedino on kao potpredsjednik Narodnog vijeća. On je, naime, za to vrijeme bio u Zagrebu, dok su Korošec i Pribićević bili u Beogradu. Ne poštujući isto, neki su zastupnici tražili potpise kako predsjednika, tako i oba potpredsjednika, ali su zastupnici Narodnog kluba ustrajali na odluci dr. Pavelića. On se u jednom trenutku predomislio te zatražio i potpise dr. Korošca i Pribićevića, ali svoje pristaše iz BiH o toj odluci nije obavijestio. Kad su zastupnici svoje akreditacije napokon predali Korošcu, sve ostale već su bile u odboru za verifikaciju.²⁸

Na sve to *Hrvat* je burno reagirao tvrdeći da je Korošec u zavjeri s Pribićevićem odbio potpisati neke akreditacije,²⁹ ali je *Narodna politika* ustrajala na tvrdnji da je zbrku skrivio Narodni klub koji je pod vodstvom Pavelića dokazao da nije dorastao političkoj situaciji. S tim se mišljenjem složio i neimenovani slovenski zastupnik koji je izjavio da su “jednostavno podlegli, jer su nevješti parlamentarnoj borbi i redovito upotrebljavaju upravo nerazumnu taktiku”. Zbog toga je *Narodna politika* izrazila mišljenje da se Korošca ne bi smjelo okriviti za njihovu krivu politiku,³⁰ jer on nije utjecao na odluke njihova kluba.³¹

SLS je postao nepopularan u određenim političkim krugovima u Hrvatskoj, što se najjasnije vidjelo u pisanju nekih hrvatskih novina. *Obzor*

²⁷ “Izlaz iz krize”, *Hrvat*, br. 4, 20. 5. 1919., 1; “Težave hrvatskih separatistov”, *Slovenski narod*, br. 118, 21. 5. 1919., 1.

²⁸ “Pitanje bosanskih mandata”, *Narodna politika*, br. 134, 22. 5. 1919., 1.

²⁹ “Pitanje bosanskih mandata”, *Hrvat*, br. 7, 23. 5. 1919., 1.

³⁰ Neda Engelsfeld u svojoj je knjizi objasnila da Korošec nije bio povezan s problemima bosanskih mandata u privremenom narodnom predstavništvu. Zapravo je uz to bilo vezano više drugih čimbenika, od nacionalnih do političkih. Dana 15. i 16. veljače 1919. u Sarajevu je bila organizirana osnivačka skupština Demokratske stranke koja je uključila sve srpske stranke te samo nekoliko Hrvata i Muslimana. Dana 14. veljače isto je tako u Sarajevu bila osnovana Jugoslavenska muslimanska organizacija (JMO), a tim se dvjema strankama na međustranačkoj konferenciji 16. veljače pridružila i Hrvatska narodna zajednica (HNZ). Ta konferencija nije uspjela riješiti pitanje zastupstva u privremenom narodnom predstavništvu. Zbog toga su stranke rješenje tog pitanja prepustile Narodnom vijeću u BiH, u kojem su prevladavale grupe koje su se priključile Demokratskoj stranci i koje su si prisvojile najveći broj mandata. Neda ENGELSFELD, *Prvi parlament Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca*, Zagreb 1989., 83.

³¹ “Kako je ‘Narodni klub’ oštetio bosan. Hrvate za cijeli niz mandata”, *Narodna politika*, br. 136, 24. 5. 1919., 4.

je, na primjer, analizirao ulogu SLS-a u prošlosti i njezin utjecaj u sadašnjosti te zapisao da se ova stranka već u svojim počecima nije pravilno usmjerila, nego je pokušala surađivati sa svim političkim strankama i različitim političkim smjerovima. Najveću pogrešku navodno je napravila, kad je svoj položaj u Beogradu željela ojačati pokušavajući svoje djelovanje proširiti i među Hrvatima. *Obzor* je izrazio mišljenje da je razlika između Slovenaca i Hrvata bila u tome da u Hrvatskoj nije bilo ni ultramontanaca, ni pristaša političkog katolicizma, a hrvatsko je svećenstvo bilo previše nacionalno osviješteno da bi moglo biti tako "katoličko", kao što je bilo slovensko svećenstvo. *Obzor* je tvrdio da je hrvatska javnost težnje SLS-a mirno pratila sve dok nije uvidjela što ta stranka uistinu želi postići. Korošcu su najviše zamjerili to da je sa svojom politikom bio sposoban i spreman razbiti slogu među Hrvatima.³² Dok je *Obzor* tvrdio kako je Korošec već otkrio da klerikalizmu u novoj državi nema mjesta, njegove je pristase u BiH optužio da to nisu shvatili, te da su u ime dr. Korošca uvodili nasilnu "katoličku" propagandu, koja je do kraja podijelila Hrvate u BiH.³³

Dok je *Slovenec* izvještavao o uspjesima HPS-a, pogotovo u Hercegovini, i o tome da je bosanska javnost osuđivala Narodni klub, za koji je SLS tvrdio da je podijelio Hrvate u BiH, *Hrvat* je tvrdio da je baš agitacija u Bosni pokazala dvoličnost politike HPS. Naime, HPS je navodno ljudima lagao da surađuje s Narodnim klubom i tvrdio da će se Jugoslavenski i Narodni klub udružiti i surađivati. *Hrvat* je izrazio mišljenje da bi HPS trebao priznati da zapravo nije želio surađivati ni s Narodnim klubom ni sa starčevićancima.³⁴

Činjenica da su vođe HPS-a u BiH prije osnivanja stranke surađivale s Narodnim klubom, koji je želio osnovati zajedničku političku organizaciju svih Hrvata toga područja, posebno je iritirala novine *Hrvat*. Kad je, navodno, čak i mons. Karlo Cankar pristao na saziv skupštine na kojoj je trebala biti osnovana ta jedinstvena stranka Hrvata, dr. Petar Rogulja i dr. Janko Šimrak nagovorili su mlado svećenstvo da organizira posebnu stranku – HPS. *Hrvat* je tvrdio da je u program te stranke bila unesena "potpuna zarobljenost pučke stranke u slovensku pučku stranku". Naglasio je da je HPS bio integralni dio SLS-a, što je navodno dokazivalo da je vodstvo HPS-a vjerovalo kako će "preko trupa Hrvatske doći u Ljubljanu". Kada su saznali što se događa, sarajevski su Hrvati sazvali sastanak na kojem su osudili HPS i izrazili povjerenje Narodnom klubu. Da bi spriječili razdor, izabrali su odbor za pregovore s HPS-om, koji se nisu pokazali uspješnim. Zbog tog je neuspjeha *Hrvat* komentirao: "Kad bi uspjela rabota dra. Korošca, što ne dao Bog, onda bi Hrvati Bosne i Hercegovine morali kukati nad svojom propašću".³⁵

³² "Politički optimizam", *Obzor*, br. 121, 1919., 3.; "Konzervativna i klerikalna politika", *Obzor*, br. 127, 3. 6. 1919., 3.

³³ "Obzoraština i obzoraška politika", *Narodna politika*, br. 142, 2. 6. 1919., 1.

³⁴ "Agitacija za Hrvatsku pučku stranku u Bosni", *Hrvat*, br. 20, 10. 6. 1919., 3.; "Bilješke", *Hrvat*, br. 24, 14. 6. 1919., 4.

³⁵ "Nesloga i felonija", *Hrvat*, br. 35, 30. 6. 1919., 1.

Iako su hrvatske novine opisivale neuspjehe HPS-a, *Slovenec* je ustrajao na stajalištu da su Jugoslavenski klub i pogotovo Korošec, u BiH uspjeli pridobiti simpatije naroda iako su se "elementi stare političke škole" okupili oko dr. Jozе Sunarića. Zbog tvrdnji tiska HPS-a kako je Narodni klub sklopio savez s radikalima, te samim tim Dalmaciju i BiH prepustio Velikoj Srbiji, *Hrvat* je procijenio da je Jugoslavenski klub kao novu političku taktiku počeo upotrebljavati laž. Tvrdio je da je Narodni klub preuzeo teren HPS-a koji nije shvatio da uspjeh tog kluba temelji na sporazumu među Hrvatima, a tek onda na vezama s drugim slovenskim i srpskim političkim strankama. Ta je politika bila po mišljenju *Hrvata* opravdana teškim položajem Hrvata koji je izazvala politika vlade, a samim time i politika Antona Korošca, koji je smatran glavnim krivcem za sve pogreške koje je vlada napravila u vezi s hrvatskim pitanjem. *Hrvat* je SLS optužio da je odobravala protuhrvatsku politiku vlade, da se uplitala u politiku hrvatskih stranaka, izazivala međusobne sukobe, te je Hrvate pozvao da ne dopuste da postanu igračka u rukama SLS-a. Tvrdio je da su novine SLS, *Slovenec*, uvjeravale slovensku javnost da su "Hrvati najmanje zaslužan, najgluplji i najmanje važan narod na svijetu", a s druge je strane baš SLS tražila saveznike među Hrvatima.³⁶

U želji za slogom i suradnjom, 14. kolovoza 1919. godine sazvan je sastanak u Travniku, ali su se predstavnici HPS-a i Narodnog kluba već prije toga sastali u Sarajevu. Na tom sastanku nije postignut nikakav dogovor jer je HPS tražio da se odustane od sastanka u Travniku, na kojem je trebala biti osnovana Hrvatska zajednica (HZ), s obrazloženjem da je zajednička stranka svih Hrvata već osnovana (to se odnosilo na HPS). Dodali su da su protiv organizacije tog sastanka jer znaju da bi se tom prilikom okupili svi najgori protivnici JLS-a. Tražili su potpunu samostalnost HPS-a u BiH, na kompromis su bili spremni jedino po pitanju uske povezanosti sa SLS-om, pri čemu bi zadržali jedino njezin program, posebice kulturni dio toga programa.³⁷

Slovenska je javnost te događaje pratila s velikim interesom. *Slovenec* je izrazio mišljenje da su predstavnici HPS zauzeli pravilno stajalište. Upozorio je da su se protivnici Pučke stranke ponajprije protivili njezinu kulturnom programu jer se temeljio na pozitivnoj religiji te vezi HPS sa Slovencima, navodno radi toga jer su Slovenci u toj stranci bili organizirani na "solidnim temeljima kršćanskog demokratizma".³⁸

Unatoč zahtjevu HPS-a, sastanak u Travniku je održan, a na njemu je bila, u odsutnosti predstavnika HPS-a, donesena odluka o raspuštanju odbora i stranaka HPS-a i HNS-a, te osnivanju nove Hrvatske težačke stranke (HTS). Na sastanku se, između ostalog, raspravljalo o predstavnštvu u parlamentu: ili Jugoslavenski klub u kojem "uz Slovence sjede samo tri Hrvata" ili

³⁶ "Pismo iz Bosne", *Slovenec*, br. 154, 8. 7. 1919., 1.; "Zašto razdvajaju Hrvate?", *Hrvat*, br. 45, 11. 7. 1919., 1.

³⁷ "Za političku slogu Hrvata Bosne i Hercegovine", *Hrvat*, br. 52, 22. 7. 1919., 3.; "Iz Bosne i Hercegovine", *Obzor*, 8. 8. 1919., 2.

³⁸ "Pogajanja za slogu Hrvatov v Bosni in Hercegovini", *Slovenec*, br. 186, 14. 8. 1919., 2.

Narodni klub u kojem su bili okupljeni hrvatski zastupnici. Kao odgovor na odluke s tog sastanka *Slovenec* je izjavio da HPS ne može biti raspušten odlukom druge političke stranke. U proglasu "Slovenskemu ljudstvu" SLS je ustvrdila da je JLS sve jača te da svakim danom stječe nove pristaše, a u vezi s Hrvatima zapisala je: "Hrvatski narod, u svojoj povijesti toliko puta prevaren, sa povjerenjem upire svoj pogled u Jugoslavensku pučku stranku. U ponosnoj Bosni i Hercegovini njene se vrste proširuju jer narod dobro razlučuje pravo od lažnog".³⁹

Kako su skori izbori bili jako važni za SLS i HPS, Korošec je početkom listopada 1919. godine oputovao u Zagreb gdje se sastao s vodstvom HPS. Korošec je želio da se stranka na te izbore dobro pripremi, posebno među Hrvatima, da u hrvatskim pokrajinama utvrdi svoje pozicije.⁴⁰ Zbog toga su se nesporazumi između Jugoslavenskog i Narodnog kluba još produbili. I jedna i druga strana željele su dokazati da su se baš one prve borile za hrvatsku "stvar". Ali bez obzira na sve nesporazume, još su se uvijek javljali pojedinci koji su tražili suradnju obaju klubova. Tako je npr. fra Didak Buntić upozorio Jugoslavenski klub, da se već odavno trebao uvjeriti da je red u državi moguće postići jedino otkrivenom borbom u kojoj bi se trebao povezati s Narodnim klubom.⁴¹ S obzirom na to da je SLS ipak ustrajao na uspješnoj organizaciji HPS-a i JLS-a, slovenski su ga liberali upozoravali da će izgubiti sve slovenske birače budu li im predstavnici prečesto posjećivali skupove u Hrvatskoj i zaboravljali na slovenske birače i njihove probleme.⁴²

Vođe SLS-a time nisu bili uvjereni, da je njihov rad među Hrvatima pogrešan. Dapače, bili su sve sigurniji da je nužno potreban. Dr. Korošec je u travnju 1920. godine, na skupu povjerenika SLS-a u Ljubljani procijenio da je utjecaj HPS-a među Hrvatima jako porastao, a kao dokaz naveo je zadnje općinske izbore, na kojima je HPS dobio 650 mandata. Korošec je u vezi s tim izjavio: "Ne samo da su naša načela osvojila srce hrvatskog seljaka, nego vidimo i da je ideja prijateljstva prema seljačkom staležu, ideja socijalnoga rada, promijenila i društvo u hrvatskim gradovima. Doživjeli smo veliko veselje jer su Zagreb, Osijek i drugi veliki gradovi birali i pristaše naše hrvatske pučke stranke". Korošec je naglasio da će Hrvatska uskoro igrati važnu ulogu u budućnosti kršćanskog pokreta, a u tome će im Slovenija nuditi svu potporu.⁴³

³⁹ "Ljudska stranka v Bosni", *Slovenec*, br. 189, 19. 8. 1919., 2.; "Delo Narodnega kluba v Bosni", *Slovenec*, br. 189, 19. 8. 1919., 3.; "Slovenskemu ljudstvu!", *Slovenec*, br. 195, 26. 8. 1919., 1.

⁴⁰ "Najnovejša poročila", *Slovenec*, br. 233, 10. 10. 1919., 3.; "Vječanje Pučke stranke", *Hrvat*, br. 115, 10. 10. 1919., 2.

⁴¹ "Sloga Hrvata u Hercegovini", *Hrvat*, br. 145, 17. 11. 1919., 2.

⁴² "V borbi", *Slovenec*, br. 240, 14. 12. 1919., 1.; "K položaju v Sloveniji", *Slovenski narod*, br. 246, 18. 12. 1919., 1.

⁴³ "Zbor zaupnikov Slovenske ljudske stranke", *Slovenec*, br. 79, 8. 4. 1920., 1.

SLS je bila meta mnogih napada s hrvatske strane. Pojedinci i političke grupe tvrdili su, naime, da su Slovenci čitavo vrijeme djelovali u svoju korist i za sebe tražili autonomiju, a za druge centralizam, koji je trebao uništiti Hrvate. Uz to, Slovenci su se navodno držali načela da "Slovenci ostaju Slovenci i žele biti gospodari u vlastitoj kući, ali Hrvat ne može živjeti i raditi u Sloveniji kao kod kuće. Hrvati se mogu izgubiti ili nestati ali preko Sutle neće doći", kao što je tvrdio *Obzor*. Upozorio je da su Slovenci unatoč tome u BiH i u Hrvatskoj osnovali svoju stranku, koja je politički oslabila Hrvate i ojačala Slovence. Osim toga, ta je stranka navodno među Hrvatima u BiH izazvala sukobe, pojavila se vjerska netrpeljivost, a muslimani su se udaljili od Hrvata. Prema mišljenju *Obzora*, najveći je grijeh HPS-a ipak bila činjenica da je kao svoju središnjicu prihvatio Ljubljanu i ispunjavao zadaće koje mu je zadalo slovensko vodstvo. Samim tim, dio Hrvata (liberali) ispunjavao je naredbe Svetozara Pribićevića, dok je drugi dio (HPS) slušao Antona Korošca.⁴⁴

Unatoč očitim nesuglasicama, već se u rujnu 1920. godine proširila vijest da je izvršni odbor SLS-a na svom sastanku prihvatio odluku da će Hrvatskoj zajednici (HZ), ponuditi izborni sporazum na temelju najšireg autonomističko-federalističkog programa.⁴⁵ U vezi s tim pitanjem pokazale su se razlike u stajalištima između HPS-a i SLS-a. HPS i pogotovo grupa mladih političara oko *Narodne politike* tom su se sporazumu usprotivili, a vodstvo HPS-a svoje je stajalište argumentiralo tvrdnjom da će protucentralističke stranke dobiti manje mandata budu li na izborima nastupile sa zajedničkim kandidatskim listama.⁴⁶ Zbog toga je HPS izložen žestokim kritikama HZ-a, koji ga je optužio da je ponovno izdao Hrvate te da je vođama te stranke bilo više do osobne koristi, nego do interesa hrvatskog ljudstva. Kao jedan od razloga za svoju odluku HPS je naveo borbu HZ-a za republiku i federaciju, ali HZ je upozorio da je i HPS podupirao ideju autonomije te da su navedeni razlozi bili samo loši izgovori.⁴⁷

HZ je dr. Korošca podsjetio, da je u svom izbornom govoru jasno pokazao da se zauzima za autonomiju pokrajina sa saborom i saboru odgovornom vladom, te nedjeljivu Sloveniju, a kada je HZ postavio iste zahtjeve, pristaje HPS-a to su osudili te izjavili da se HZ zauzima za plemensku federaciju zbog čega treba biti svaka suradnja s njima isključena. *Obzor* je izrazio mišljenje da bi dr. Korošec trebao ostati vjeran svojoj politici i načelima, te sudjelovati s HZ-om s obzirom na to da su i jedna i druga stranka podupirale isti program. Isto tako je Korošcu bilo poručeno da svoje hrvatske pristaje uvjeri kako je suradnja s drugim hrvatskim opozicijskim strankama nužna.

⁴⁴ "Zagreb, 4. listopada", *Obzor*, br. 521, 5. 10. 1920., 3.

⁴⁵ "Izborni sporazum između Slovenske ljudske stranke i Hrvatske zajednice", *Hrvatski list*, br. 69, 19. 9. 1920., 4.

⁴⁶ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 153.

⁴⁷ "Tko s vragom tikve sadi", *Hrvat*, br. 182, 28. 9. 1920., 2.; "Politične vesti", *Slovenski narod*, br. 228, 6. 10. 1920., 1.; "Zagreb, 4. listopada", *Obzor*, br. 521, 5. 10. 1920., 3.

U slučaju da HPS ne bi pristao na suradnju, upozoravao je HZ, na izbore bi išli podijeljeni, što bi koristilo jedino neprijateljima "hrvatstva".⁴⁸

Korošec je otputovao na pregovore u Zagreb, ali sporazum nije bio sklopljen, a Hrvati su se našli pred opasnošću raskola zbog pitanja izbornog sporazuma s HPS-om. Neki su članovi Hrvatske težačke stranke prešli u HPS, a većina ih je odbila prijedlog dr. Korošca. *Obzor* je bio mišljenja da je pitanje sporazuma zapravo manje važno, jer bi HPS trebao, ako bi poštovao svoj program, u skupštini istupati protiv centralizma protiv kojeg se borio i HZ, te velika većina Slovenaca.⁴⁹ Sva nastojanja da se dođe do sporazuma propala su, a *Hrvat* je procijenio da je čitava politika Korošćeve stranke po pitanju Hrvatske postala sumnjiva i da se iza toga sakrivalo pitanje podjele područja interesa između Slovenaca i Srba. Zbog toga je Hrvatima preporučio neka budu vrlo oprezni kad su u pitanju dr. Anton Korošec i njegova politika.⁵⁰

Nisu svi bili uvjereni da se iza odluke HPS-a kriju sumnjive namjere vodstva SLS-a. Zapravo su naglašavali da razlike između politike HPS i politike SLS dokazuju da je HPS samostalna stranka i da je potpuno samostalno donosila odluke u svom radu.⁵¹ *Hrvat* je bio mišljenja da se HPS odrekao Slovenaca samo zato da pobijedi na izborima. Taj je potez navodno bio lažan, "u svrhu zavaravanja onog čistog hrvatskog seljaka, koji je uvjeren, da hrvatski narod nije maloljetnik kojemu treba tutorstvo Slovenca Korošca, koji to tutorstvo treba, da se održi na površini na štetu hrvatskog dijela našeg naroda". *Hrvat* je tvrdio da su Hrvati bili svjesni kako hrvatski pristase HPS bez Slovenaca nisu smjeli napraviti ništa. Isto tako je bio uvjeren da se HPS nikada ne bi odvojio od SLS-a s obzirom na to da je sav novac koji je trebao za rad dolazio iz Slovenije, točnije iz zadruga i štedionica nad kojima je nadzor imao SLS.⁵²

Povjerenici SLS su doduše, na svom sastanku u Ljubljani, krajem listopada 1920. godine, u nazočnosti hrvatskih predstavnika, naglašavali povezanost SLS-a i HPS-a,⁵³ zbog čega je *Hrvat* nemilosrdno napao SLS i katolički pokret općenito. Tvrdio je da je na hrvatski teritorij prvi donio "sjeme katoličkog pokreta" i "tuđinski, neslavenski, protuhrvatski upliv" biskup Mahnić. Njega je optužio da je propovijedao protiv hrvatskog nacionalizma te na taj način pod krinkom vjere započeo rat protiv Hrvata i Hrvatske. *Hrvat* je dodao: "Ime hrvatsko nije mirisalo švabsko-kranjskom nosu, pa se počelo propovijedati u Hrvatskoj mjesto proti zloči, nepoštenju, podlosti, a tumačiti velike kršćanske istine, počela se javno sva nauka crkvena i čitavo sv.

⁴⁸ "Zagreb, 4. listopada 1920", *Obzor*, br. 521, 5. 10. 1920., 3.

⁴⁹ "Nesoglasje v Hrvatski težački stranki", *Slovenski narod*, br. 230, 8. 10. 1920., 2.; "Zagreb, 12. listopada", *Obzor*, br. 258, 13. 10. 1920., 3.

⁵⁰ "Zašto nije u Bosni došlo do sloge?", *Hrvat*, br. 206, 26. 10. 1920., 2.

⁵¹ "U spomenar Hrvatskoj zajednici", *Hrvatska obrana*, br. 247, 31. 10. 1920., 3.

⁵² "Konsternirani klerikalci", *Hrvat*, br. 204, 23. 10. 1920., 1.; "Klerikalci se odriču Slovenaca", *Hrvat*, br. 212, 4. 11. 1920., 2.

⁵³ "Velika manifestacija Slovenske Ljudske Stranke", *Slovenec*, br. 243, 25. 10. 1920., 2.

Pismo obraćati proti Hrvata i proti Hrvatske". Mahnića je naslijedio Janez Evangelist Krek, a njega Korošec, dalje je nabrajao pisac članka, koji "sad baš politički, bijesno, podmuklo, dušmanski tare narod hrvatski". Navodno je s Korošcem, Mahnićev pokret dosegao vrhunac, što se po tvrdnjama *Hrvata* vidjelo u oduzimanju slobode hrvatskim političarima, otpuštanju najboljih hrvatskih činovnika i profesora, te u općoj bijedi hrvatskoga naroda.⁵⁴

Iako je *Hrvat* tvrdio da je članak bio objavljen unatoč zabrani uredništva te da ga je napisao neimenovani hrvatski svećenik, *Narodna politika* nije mogla prešutjeti taj napad na Mahnića, Kreka i Korošca. Zbog toga je novine *Hrvat* optužila da su od samog početka postojanja HPS-a tu stranku prikazivale kao podružnicu SLS-a, kao izdajicu hrvatstva, a njezine vođe kao slovenske plaćenike koji su trebali u Hrvatskoj zastupati slovenske interese. *Narodna politika* tvrdila je da je HPS od samog početka bila samostalna stranka, a HZ je optužila da je pokušavala uništiti HPS rasplamsavajući plemensku mržnju.⁵⁵

Dana 28. studenog 1920. godine održani su izbori za konstituantu, na kojima HPS, osim u Dalmaciji, nije postigao veliki uspjeh.⁵⁶ Dobio je devet mandata u skupštini, od toga tri u Hrvatskoj (Velimir Deželić, Janko Šimrak i Stjepan Barić), tri u Dalmaciji (Ante Dulibić, Dominik Mazzi te Mate Milanović-Litre), te tri u Hercegovini (fra Didak Buntić, Rebac i Nikola Mandić). *Slovenec* je prilično optimistično pisao da je uspjeh HPS-a, s obzirom na to da je stranka bila na početku svoga djelovanja, bio solidan, te upućivao na njezinu uspješnu budućnost. HZ je s druge strane tvrdio da je HPS unatoč svojim "perfidnim, gnjusnim i beskrupuloznim" metodama u predizbornoj borbi nakon izbora završio kao veliki gubitnik.⁵⁷

Rezultati koji su bili svakako lošiji nego što ih je očekivalo vodstvo HPS-a izazvali su priče o raspadu organizacije JLS-a iako su novine HPS i SLS to negirale. Pričalo se da je do nesporazuma došlo zbog pitanja bi li predstavnici stranke tj. Anton Korošec, trebali ući u vladu. *Slovenec* je i te priče negirao te izjavio da je među članovima JLS vladala suglasnost u svakom segmentu.⁵⁸ U liberalnim novinama su se pojavile tvrdnje da je do razdora došlo i u samom SLS-u, jer su se pristaše SLS-a za Štajersku oduprle republikanizmu svojih kranjskih kolega i poduprle monarhiju. Liberali su isto tako tvrdili da štajerski pristaše SLS nisu vidjeli mogućnost da država bude uređena kao republika, te da su se oduprli ideji da Hrvatska i Slovenija posta-

⁵⁴ "Letimični osvrt na katolički pokret u Hrvatskoj", *Hrvat*, br. 212, 4. 11. 1920., 2.

⁵⁵ "Žalosna pojava", *Narodna politika*, br. 216, 10. 11. 1920., 1.

⁵⁶ Ukupno je za HPS glasalo 46.599 birača: 10.734 u Bosni, 10.040 u Hercegovini, 13.947 u Dalmaciji, 11.878 u Hrvatskoj te 556 u Vojvodini. Rudolf HORVAT, *Hrvatska na mučilištu*, Zagreb 1992., 100.

⁵⁷ "Volivni izidi", *Slovenec*, br. 274, 30. 11. 1920., 2.; Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 156.; "Bolečine", *Slovenec*, br. 275, 1. 12. 1920., 1.; "Kako se tolaži Hrvatska zajednica", *Slovenski narod*, br. 277, 3. 12. 1920., 2.

⁵⁸ "Neresnična vest 'Pravde'", *Slovenec*, br. 295, 28. 12. 1920., 3.

nu samostalne republike u sklopu Jugoslavije, a takve su težnje označili kao "hrvatski i slovenski separatizam".⁵⁹

Za vrijeme rada Ustavotvorne skupštine, Korošec je svoju pažnju ponovno usmjerio na Hrvatsku. Sa svojim hrvatskim pristašama priređivao je skupove po Hrvatskoj, pri čemu je u propagandne svrhe upotrebljavao nastojanja Jugoslavenkog kluba u ustavnom odboru. Naglašavao je da vlada nika-ko ne smije uspjeti s centralističkim ustavnim prijedlogom, jer na taj način pitanje ustava ne bi bilo riješeno, već bi ostalo otvoreno. Također je naglašavao da je centralističke težnje ojačala politika HRSS-a, odnosno njezina vođe Stjepana Radića.⁶⁰ Razumljivo je što je Korošec u svojim govorima kritizirao Stjepana Radića, jer je upravo HRSS bio najveća prijetnja HPS. Osim toga, Radić je svoju stranku pokušao raširiti i u Sloveniju, što je za SLS bilo nadasve nepoželjno. Korošec s druge strane, nikada nije zaboravio naglasiti dobre odnose među Slovencima i Hrvatima te je upozoravao da je Pašićeva vlada vodila politiku kojom je željela posvađati i razdvojiti ta dva naroda tako da je Slovencima obećavala nedjeljivost Slovenije kako bi mogla Hrvatsku podijeliti po svojoj volji.⁶¹

Ta Korošćeva agitacijska putovanja bila su predmet mnogih kritika. *Slovenski narod* je upozorio na pisanje splitskih liberalnih novina *Novo doba*, koje su Korošca optužile da je jedini cilj njegova putovanja bio prouzročiti konačni razdor između Srba i Hrvata. Diljem Dalmacije je navodno propovijedao o mržnji te izazivao sukobe među političkim strankama, a sve je to trebalo dokazati da ga više zanimaju interesi njegove stranke nego interesi hrvatskog naroda. *Novo doba* je isto tako izjavilo da je Korošćevo "divljanje po Dalmaciji", kako je nazvalo njegovo agitacijsko putovanje, neprimjereno jer je služilo kao dokaz da je Korošec pokušao monopolizirati interese vjere te vjeru iskoristiti u političke svrhe.⁶²

Nakon što je Vidovdanski ustav prihvaćen, članovi Jugoslavenkog kluba započeli su, kao što su to već unaprijed nagovijestili, borbu za reviziju ustava. Kako politika apstinencije njima nije bila prihvatljiva, reviziju su željeli postići parlamentarnom borbom. Iako je ustav bio prihvaćen, Ustavotvorna skupština nije bila raspuštena, već je nastavila svoj rad kao Zakonodavna skupština. Ta se Skupština prvi put sastala 2. srpnja 1921. godine. Da bi mogli surađivati u radu Skupštine, članovi Jugoslavenkog kluba morali su prisegnuti na državni ustav, što su i napravili, ali su naglasili da zahtijevaju "reviziju ustava u onim točkama ustava koje nisu u suglasnosti sa programom" njihovih stranaka, odnosno s nacrtom ustava koji je Ustavotvornoj skupštini predložio Jugoslavenki klub. Tako je HPS bio jedina hrvatska stranka koja

⁵⁹ "Razdor v klerikalni stranki", *Slovenski narod*, br. 290, 19. 12. 1920., 2.; "Revolta v Mariboru proti klerikalnemu vodstvu", *Slovenski narod*, br. 292, 22. 12. 1920., 1.

⁶⁰ "Sijajen shod dr. Korošca v Vinkovcih", *Slovenec*, br. 54, 18. 3. 1921., 3.; "Izjava dra. Korošca", *Hrvat*, br. 310, 9. 3. 1921., 2.

⁶¹ "Izjava dra. Korošca", *Hrvat*, br. 310, 9. 3. 1921., 2.

⁶² "Zloraba vere v strankarske svrhe", *Slovenski narod*, br. 89, 21. 4. 1921., 1.

je ostala u Beogradu i sudjelovala u radu Skupštine, čime je razbila jedinstven nastup hrvatskih opozicijskih stranaka.⁶³

Zbog toga su se često čuli prigovori, kao što su upozorile *Seljačke novine*, da HPS surađuje sa Slovencima koji će prije ili poslije, zbog slovenskih narodnih interesa, izdati Hrvate. Zbog toga je u tim novinama dr. Đuro Kuntarić upozorio da je Jugoslavenski klub u Ustavotvornoj skupštini predstavljao najoštriju opoziciju "velikosrpsstvu". Kuntarić je tvrdio da je laž kako su Slovenci izdali Hrvate, u najširim slojevima utjecala na oblikovanje hrvatskoga javnog mišljenja, koje se okrenulo protiv Slovenaca. Naglasio je da se Jugoslavenski klub borio za autonomiju pokrajina, a slovenski su se predstavnici navodno baš po tom pitanju dokazali kao prijatelji Hrvata. Kuntarić je, naime, tvrdio da je Pašić Korošcu za suradnju s vladom ponudio autonomiju i nedjeljivost Slovenije, što Korošec nije prihvatio. Prema njegovu su se mišljenju slovenski poslanici SLS-a time u korist Hrvatske odrekli "najvećeg cilja slovenskoga naroda" - autonomije Slovenije. Kuntarić je u vezi s tim još dodao: "Slovenci su u tom najtežem boju protiv vladinog ustava i protiv svih prljavih vladinih obećanja, pokazali koliko su im važni Hrvati i kako ne će po milosti prihvatiti ništa što ta sadašnja beogradska vlada ne želi po pravu priznati i Hrvatima". Time je Kuntarić želio dokazati neopravdanost optužbi na račun suradnje HPS-a sa SLS-om.⁶⁴

Početkom listopada 1921. godine Korošec se na potpuno drukčiji način upleo u hrvatsku politiku. Za to su vrijeme vođeni pregovori za sporazum između Stojana Protića i Stjepana Radića. Korošec, koji se u to vrijeme nalazio u Sarajevu, novinarima je izjavio da sumnja u uspjeh Protićeve akcije za uređenje političko-pravnih odnosa između triju "plemena". Prema Korošćevu je mišljenju Protiću pri tome nedostajala potpora dvaju glavnih čimbenika: radikala i radićevaca. Procijenio je da Radić u Beograd neće ići sve do novih izbora, te je izjavio da će se Pučka stranka kao opozicija boriti za reviziju ustava, za jednakopravnost Hrvata i Slovenaca, te protiv prevlasti Srba. Korošec je u ime Jugoslavenskog kluba osudio vijest da je Radić u pregovorima s Protićem u hrvatsku interesnu sferu uključio samo četiri županije: varaždinsku, zagrebačku, bjelovarsku i požešku. Radića je optužio da je Hrvate u BiH, Lici i Srijemu prepustio samima sebi, te je izjavio da Pučka stranka takvu inicijativu nikada neće poduprijeti.⁶⁵

Obzor je Korošca zbog tih izjava oštro napao te zaključio da uopće nije bio obaviješten o politici Hrvatske republikanske seljačke stranke (HRSS) i stajalištima Hrvatskog bloka (HB). *Obzor* je upozorio da je HB zastupao ne samo Banovinu, već i Bosnu te Dalmaciju. Nadajući se da su Korošćeve izjave bile plod nepoznavanja situacije, *Obzor* mu je objasnio da je HRSS, zajedno s HZ-om i Hrvatskom strankom prava (HSP), na zadnjim izborima dobio većinu mandata u Banovini, te je na temelju toga mogao govoriti

⁶³ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 168.

⁶⁴ "Zar će nas Slovenci izdati?", *Seljačke novine*, br. 27, 1. 7. 1921., 2.

⁶⁵ "Politička situacija, Senzacionalne izjave dra. Korošca", *Obzor*, br. 280, 15. 10. 1921., 2.

ti u ime banovinskih Hrvata. Niti u Dalmaciji niti u Bosni, ni jedna od tih stranaka nije dobila većinu. Prema mišljenju *Obzora*, HB bi mogao govoriti u ime Hrvata iz Bosne i Dalmacije, samo onoliko koliko su bili zastupljeni u HB-u, ali nije mogao govoriti u ime cijele Dalmacije ili Bosne. Izjavu dr. Korošca da je HB u pregovorima izdao svoj program i prihvatio centralističko stajalište, te da je samo Pučka stranka ustrajala u borbi za hrvatske interese, *Obzor* je ocijenio kao naivnu i pretencioznu. U isto je vrijeme izrazio nadu da će HPS prihvatiti sporazum koji bi navodno Slovincima i Hrvatima osigurao bolji položaj u državi, čak bolji i od položaja koji je tražila Pučka stranka.⁶⁶

Narodna politika je u vezi s tim napala vodstvo HB-a, koje je po njezinu mišljenju trebalo javnosti otkriti u kojim je pitanjima bio postignut sporazum sa Stojanom Protićem, a u toj kritici pridružio joj se i *Slovenec*. Te su novine SLS izjavile da je Korošec prema Hrvatima uvijek zauzimao "ljubazno stajalište", te da ih je u svakom pitanju podupirao, ne praveći razlike između njih i Slovenaca. *Slovenec* je dodao da bi SLS vrlo rado prihvatio svako bolje rješenje za sporazum, ako bi ga HB uistinu imao, u što je sumnjao. Isto tako je ustvrdio da je Korošec sve informacije kojima je raspolažao u intervjuu dobio iz prve ruke, ali da se njegovu izjavu o Radićevim namjerama ne smije shvatiti kao tvrdnju da je Radić "a priori za samostalnu tvorbu četiri hrvatske županije", nego je navodno time Korošec želio reći da je Radić bio "u krajnjem slučaju spreman ograničiti se na četiri županije". *Slovenec* je na kraju upozorio da su sve vijesti o sporazumu između Radića i Protića nagovještavale da se raspravljalo o Velikoj Srbiji i Maloj Hrvatskoj, i ako je to bilo istinito, dodao je, SLS bi bez razmišljanja podupro stajalište HPS-a.⁶⁷

HPS je odbio svaki pokušaj da se poveže s HB-om, zbog čega je bio stalna meta napada blokaškog tiska. *Slovenec* je često pisao o tim napadima, pa je tako objavio i članak iz *Hrvatske sloge* u kojem je bilo zapisano da pristaše HPS-a nisu željele pristupiti Hrvatskom bloku isključivo zbog toga jer su ih "Slovinci upregli u svoje kolo". Zbog toga je HPS, navodno, više volio svoje slovenske gospodare nego hrvatski narod. Na sve je takve i slične napade *Slovenec* oštro odgovorio te HB optužio da se zauzimao za malu hrvatsku autonomnu pokrajinu, pri čemu je navodno bio spreman žrtvovati sve Hrvate u Vojvodini, Srijemu, BiH i Dalmaciji. *Slovenec* je u svojim optužbama išao još dalje i Radića optužio da je srpskim političarima popustio do te mjere da se bio spreman odreći i nacionalno miješanih gradova južno od Save, čime je njegova "izdaja", prema mišljenju *Slovenca*, bila potpuna. Tvrdio je da je Radić u tim pregovorima za Hrvatsku tražio puno manje nego što je tražio nacrt ustava Jugoslavenkog kluba. Radić je prema njegovu mišljenju, izdao svoju republiku, svoje seljake, svoje Hrvate, svoju neutralnost, a

⁶⁶ "Zagreb, 15. listopada", *Obzor*, br. 281, 16. 10. 1921., 5.

⁶⁷ "Interview dr. Korošca", *Slovenec*, br. 238, 19. 10. 1921., 1.; "Tajna diplomacija", *Narodna politika*, br. 234, 17. 10. 1921., 1.

toj se politici pridružio čitav HB. *Slovenec* je Radića i HB optužio i za napade na HPS, u kojima su tvrdili da se HPS prodao Slovencima, što je pripisao njihovoj pasivnoj politici zbog koje su se našli u situaciji iz koje se nije vidjelo izlaza. U vezi s tim je dodao: "Hrvati od Pučke stranke nemaju ništa prodati, a Slovenci ništa kupiti, svi možemo samo dobiti i to od treće strane zbog čega možemo biti složni i moramo biti složni. A Hrvatski je blok prodao i izdao Hrvate u Srijemu, u zemlji južno od Save, u Vojvodini, u Bosni i Hercegovini, u Dalmaciji; zbog toga će Radić dobiti Malu Hrvatsku za koju ne traži ni određen broj zajedničkih kompetencija sa središnjom vladom".⁶⁸

O tom se pitanju raspravljalo i na sastanku vrhovnog vodstva HPS-a 17. i 18. listopada 1921. godine u Sarajevu, na kojem su bili delegati iz Hrvatske, Slavonije, BiH, Dalmacije te narodni zastupnici u Skupštini. Svi delegati su podržali rad predsjedništva i narodnih zastupnika, ali su naglašavali potrebu da stranka zauzme što aktivniju ulogu u borbi za reviziju ustava.⁶⁹ Svi prisutni podržali su stajalište da unutarnje uređenje države mora biti izvršeno u skladu s programom HPS-a, te odlučno odbili političku koncepciju na osnovu koje bi veliki dio Hrvatske "pao pod tzv. interesnu sferu srpskog plemena", što se odnosilo na spomenute nesuglasice s Radićem.⁷⁰ Sukladno svojoj taktici borbe protiv centralističkoga državnog uređenja, HPS je s ostalim strankama Jugoslavenškog kluba sudjelovao u radu Zakonodavne skupštine, čije je zakonodavno djelovanje prema mišljenju Zlatka Matijevića po opsegu bilo malo, a po kvaliteti prihvaćenih zakona prilično loše. Jugoslavenški je klub, između ostalog, istupio protiv Zakona o zaštiti države, jer je prema njegovu mišljenju potpuno uništio slobodu radničkog udruživanja, a radnike predao u ruke kapitalistima. Svi su članovi Jugoslavenškog kluba glasovali protiv Zakona, ali nisu sudjelovali u raspravi o izručenju komunističkih zastupnika sudu, jer su mislili da takav potez nije pravedan. Matijević tvrdi da je jedan od razloga borbe Jugoslavenškog kluba protiv toga Zakona strah da bi ga država mogla upotrijebiti i protiv drugih političkih stranaka.⁷¹

Kada je program zakonodavnog rada postao predmet spora između dvije vladajuće stranke, usklađivanje odnosa zapalo je u krizu. Rješenje te krize naslućivalo se tek padom Pašićeve vlade u prosincu 1921. godine. U pregovorima za sastav nove vlade sudjelovali su i predstavnici Jugoslavenškog kluba. Korošec je vodstvu Radikalne stranke predložio sedam uvjeta, ispunjenjem kojih bi stranke Jugoslavenškog kluba bile spremne ući u vladu. Već prvi uvjet o reviziji ustava za Nikolu Pašića bio je neprihvatljiv, ali je za Jugoslavenški klub bio temeljni uvjet od kojeg nije htio odustati. Time je nestala svaka mogućnost ulaska Jugoslavenškog kluba, odnosno SLS-a, kako

⁶⁸ "Upamti ih dobro, hrvatski narode!", *Slovenec*, br. 254, 8. 11. 1921., 1.-2.

⁶⁹ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 169.; "Sestanak vrhovnoga vodstva Hrvatske ljudske stranke", *Slovenec*, br. 241, 22. 10. 1921., 1.

⁷⁰ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 169.; "Sestanak vrhovnoga vodstva Hrvatske ljudske stranke", *Slovenec*, br. 241, 22. 10. 1921., 1.; "Sastanak Vrhovnog Vodstva Hrvatske Pučke Stranke", *Seljačke novine*, br. 44, 25. 10. 1921., 1.-2.

⁷¹ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 169.-170.

tvrdi Matijević, u Pašićevu vladu koja je bila formirana 24. prosinca 1921. godine te se održala do 16. prosinca 1922. godine.⁷²

Dok je hrvatska opozicija u 1922. godini, nastavila s politikom apstinencije i nije željela sudjelovati u radu Skupštine, HPS je kao dio Jugoslavenkog kluba ostao i radio u Skupštini. Stjepan Radić je u jednom od svojih govora optužio HPS da se borio za "mrvice", s čime se HPS naravno nije složio. Dana 15. siječnja 1922. godine u Zagrebu je organiziran sastanak izvršnih odbora HPS-a, SLS-a i Bunjevačko-šokačke stranke (B-ŠS). Prije toga sastanka širile su se glasine da su vođe HPS-a u Sarajevu Jugoslavenkom klubu poslale zahtjev da na svaki način i bezuvjetno pokuša naći temelje za priključenje HB-u, jer se HPS u Bosni i Dalmaciji navodno našao u opasnosti da će svi njegovi pristaše prijeći u HB. Dan prije zasjedanja izvršnih odbora, zastupnici B-ŠS sastali su se s predstavnicima HB-a, ali su u raspravi naglasili da B-ŠS ne može pristupiti Hrvatskom bloku zbog načela, a isto tako i lojalnosti Jugoslavenkom klubu.⁷³

U takvoj atmosferi organiziran je sastanak izvršnih odbora stranaka Jugoslavenkog kluba. Na tom je sastanku Anton Korošec objasnio unutarnji i vanjsko-politički položaj u državi, a predsjednik HPS-a Stjepan Barić objasnio je politiku HPS-a u prošlosti i iskazao svoje viđenje njegove budućnosti. Prisutni su jednoglasno izrazili povjerenje Jugoslavenkom klubu, njegovu djelovanju te taktici u Skupštini. Vodstvo Jugoslavenkog kluba dobilo je ovlaštenje da se u sklopu programa svojih stranaka i u sporazumu s njihovim vodstvom i dalje bori za potpunu jednakopravnost Hrvata i Slovenaca, kao i svih društvenih klasa i vjera.⁷⁴

Očito je bilo da su odnosi između HPS-a i SLS-a u tom razdoblju bili dobri, što je u jednom od intervjua potvrdio i predsjednik HPS-a Stjepan Barić. Barić je odbacio sve glasine prema kojima se HPS trebao priključiti HB-u, jer su navodno te glasine bile neosnovane kao i one po kojima je HPS trebao stupiti u vladu. Izjavio je da HPS ne priznaje ni temeljna stajališta ni taktiku HB-a, s obzirom na to da je Radić razmišljao samo o hrvatskoj državi, a HPS o hrvatskom narodu. Barić je isto tako ponovno upozorio na pitanje teritorija koji je Radić navodno tražio u svom sporazumu s Protićem, te odbacio mogućnost da Mala Hrvatska postane "Piemont za ostale Hrvate". Zbog toga je Barić izjavio da će se HPS boriti da "pod Hrvatsku dođu svi Hrvati".⁷⁵

Posebno zanimljiv dio intervjua bio je Barićev odgovor na pitanje kakvi su odnosi između HPS-a i SLS-a, na koje je odgovorio: "Mogu vas uvjeriti, najbolji. I nikako ne mogu shvatiti tisak Hrvatskog bloka, koji u zadnje vri-

⁷² ISTI, 171.

⁷³ ISTI, 173.; "Vijećanje klerikalaca", *Hrvat*, br. 561, 14. 1. 1922., 1.; "Posvetovanja SLS in HPS v Zagrebu", *Slovenec*, br. 13, 17. 1. 1922., 2.

⁷⁴ "Sastanak naših političara u Zagrebu", *Seljačke novine*, br. 4, 17. 1. 1922., 1.; Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 173.

⁷⁵ "Važna izjava predsednika Hrvatske pučke stranke", *Slovenec*, br. 23, 28. 1. 1922., 2.

jeme surovo napada Slovence. Ne znam što se sa strane Hrvata može zamjeriti Slovincima? Zar nisu oni s tim, da su zajedno s nama Hrvatima iz Pučke stranke, napustili konstituantu, iako im je predsjednik vlade Pašić, ponudio čitavu Sloveniju, doveli – kao što je i sam Protić u svom zadnjem saborskom govoru priznao – do hrvatsko-slovenskog i srpskog pitanja? Zar bi bilo Hrvatskom bloku draže ako bi sa jedne strane bili Hrvati, a s druge Srbi i Slovenci zajedno? Neistinito se govori da bi Hrvatska pučka stranka željela u Hrvatski blok, ali da im Slovenci ne dozvoljavaju. Kad bi dr. Korošec bili manje važni pravi i dobri interesi Slovenaca, mogao bi se puno brže približiti Bloku, jer bi se mi Hrvati morali boriti za čitavu Hrvatsku, a kraj borbe nikada ne bi bio poznat, dok bi Slovenci u tom slučaju sigurno dobili čitavu Sloveniju”.⁷⁶

HPS i SLS su i dalje bile meta napada Radićevog HRSS-a. U *Slobodnom domu* često su se pojavljivale optužbe na račun HPS tvrdeći tako da nije ništa drugo “nego jedan odjelak slovenske klerikalne (popovske) Korošćeve stranke, koja miešajući vjeru s politikom i smatrajući prigovore nevaljanom i pokvarenom svećeniku kao da su to prigovori samom svemogućem Bogu”. Zastupnik HRSS-a Stjepan Uroić, u jednom od svojih članaka zapisao je da ne može vjerovati da pristaše Pučke stranke u borbi za interese svećenstva “nisu mogli opaziti onu stupicu, koju su beogradski vlastodržci bili tamo podmetnuli, naime prisegu, ali su ipak pučkaši tamo išli i prisegu vjernosti kralju položili”. Predstavnik Pučke stranke optužio je da su s jedne strane prisegnuli kralju da će štititi njegove interese i jedinstvo države, a s druge su strane narodu tvrdili da se bore za autonomiju i prava seljaka. Postavio je i pitanje: “Zar gospoda pučkaši sa svojim popovima Korošcem i Šimrakom smiju prisizati jedinstvu i centralizmu, dok istodobno pripovijedaju da se bore protiv centralizma, za autonomije?” Osim toga, Uroić je Pučkoj stranci prigovorio da se već uhvatila u svoju vlastitu mrežu, te je zbog toga počela pozivati zastupnike HB da dođu u Beograd. Izjavio je kako smatra da je sasvim moguće da je vlada Pučkoj stranci obećala nagradu ako nagovori zastupnike HB-a da se pojave u Skupštini.⁷⁷

⁷⁶ “Važna izjava predsjednika Hrvatske pučke stranke”, *Slovenec*, br. 23, 28. 1. 1922., 2.; “Barić o politici H.P.S”, *Seljačke novine*, br. 6, 31. 1. 1922., 1.-2.

⁷⁷ Pismo seljaka Augusta Čehovskog iz Srijema objavljeno u *Slobodnom domu*: “Poruka pučkašima! Već više puta sam čitao u *Seljačkim novinama*, ali ne seljačkim, nego baš popovskim, kako grde Radića i seljačku stranku, što ne ide u Beograd. Već sam i to nalazio, da popovi nagovaraju seljake, da oni Radića na to natjeraju. Gospodo pučkaši! Naši narodni zastupnici su izabrani po svjestnom radnom narodu, i oni svjestno vrše svoje dužnosti: brane svetinju, za koju su od naroda postavljeni. Naši su zastupnici većinom marljivi radnici seljaci, koji žive od svojih žuljeva, a ne od dnevnica beogradske skupštine. Naši zastupnici zastupaju seljački narod, a ne povlaštene pljačkaše nad narodom. To vam je jedna mala poruka gosp. pučkaši, ali dosta dirljiva, da ne pišete više u vaše plaćeničke novine ovake gluposti. Jer veće nema gluposti od one, koju ste vi učinili, a to će vam se dokazati na budućim izborima”. “Gospodska politika popovske stranke”, *Slobodni dom*, br. 15, 9. 4. 1922., 5.; “Pučkaši su se ulovili”, *Slobodni dom*, br. 6, 6. 2. 1922., 2.-3.

Pristaše HPS-a su na te optužbe naravno odgovorile. Tako je npr. Vinko Beštak u *Seljačkim novinama* objavio pismo u kojem je Radića optužio da je sa svojim gospodskim prijateljima svom narodu puno obećao, a ništa od toga ispunio, te da je, umjesto da sudjeluje u radu Skupštine, sjedio kod kuće, a vladi dopustio da iskorištava moć koja joj je bila dana.⁷⁸ Pristašama HPS-a je potporu dao *Slovenec* koji je zapisao da se borba protiv centralizma zaoštavala i da su neke političke grupe za vrijeme rasprave o Vidovdanskom ustavu, nalikovale "preplašenoj životinjici", jer nisu mogle odlučiti kako da postupe ili pak, uopće nisu došle u Skupštinu pa su na taj način vladi ostavile slobodne ruke. "Jedino je parlamentarna grupa Hrvatske pučke i Slovenske pučke stranke, stajala čvrsto na svom mjestu i, iako sve u svemu premala i preslaba opozicija, vodila oštru i dosljednu borbu protiv centralističke politike vladinih stranaka, u narodnoj skupštini i van nje", tvrdio je *Slovenec*, te dodao da bi vladini centralistički planovi sigurno propali da su se Jugoslavenskom klubu u toj borbi pridružile i sve ostale političke grupe.⁷⁹

HPS i SLS su u sklopu Jugoslavenskog kluba do kraja godine nastupale kao opozicija Zakonodavnoj skupštini. Do velikih neslaganja između vlade i Jugoslavenskog kluba došlo je u pitanju izbornog zakona. Taj je zakon prihvaćen s velikim problemima s obzirom na to da su i radikali i demokrate imali svoj nacrt zakona, a kada su napokon uskladili stajališta, u ožujku 1922. godine, zakon su predstavili Skupštini ali su ga uskoro maknuli zbog dorade. Dana 17. lipnja 1922. godine vlada je predstavila jedinstven nacrt zakona. Taj je zakon za stranke Jugoslavenskog kluba bio utoliko upitan jer je stvorio izborni sustav uz pomoć kojeg je bila parlamentarna većina zaštićena na štetu manjine. S obzirom na to da su sve opozicijske stranke bile spremne boriti se protiv takvog zakona, Jugoslavenski klub preuzeo je inicijativu. Unatoč tehničkoj opstrukciji i zahtjevima opozicije, pokušaji Jugoslavenskog kluba nisu bili uspješni, a HPS je novi izborni zakon najbolje osjetio na svojoj koži na izborima početkom 1923. godine.⁸⁰ Korošec je očito bio svjestan da će HPS s tim izbornim zakonom puno izgubiti. *Hrvat* je, naime, već krajem ožujka 1922. godine zapisao da je Korošec zbog novog izbornog zakona posjetio Nikolu Pašića kojemu je izjavio da Jugoslavenski klub podupire zahtjeve Demokratske stranke po tom pitanju jer želi sačuvati HPS i SLS, a radikalni je prijedlog HPS-a doveo u opasnost da potpuno propadne.⁸¹

Unatoč tome, HPS se i dalje organizirao te priređivao skupove o kojima nisu pisale samo novine HPS-a, nego i novine SLS-a. Tako je npr. *Slovenec* s oduševljenjem pisao da su prisutni na skupu gradskih narodnih predstavnika HPS-a u Splitu, izrekli povjerenje radu Jugoslavenskog kluba i njego-

⁷⁸ "Gdje laž ruča, tamo ne večera", *Seljačke novine*, br. 14, 31. 3. 1922., 3.

⁷⁹ "Borba za avtonomiju – borba ljudske stranke", *Slovenec*, br. 79, 6. 4. 1922., 1.

⁸⁰ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 175.-176.

⁸¹ "Politički položaj, U pravcu opozicije", *Hrvat*, br. 619, 23. 3. 1922., 1.

va predsjednika dr. Korošca.⁸² Na sastanku vodstva HPS-a za Hercegovinu u Mostaru prisutni su tadašnje stanje u državi i uvođenje centralizma pripisali Radićevoj politici, izrekli su povjerenje vodstvu HPS-u u Zagrebu, te čitavom Jugoslavenskom klubu, što je *Slovenec* sa zadovoljstvom naglasio.⁸³

Početkom listopada 1922. godine, predstavnici HB-a bili su u pregovorima s Davidovićevim krilom Demokratske stranke (DS), jer su i jedna i druga stranka radile protiv tadašnjeg režima i zauzimale se za sastav izborne vlade. U studenom iste godine došlo je do pregovora o uvjetima na temelju kojih bi predstavnici HB-a bili spremni surađivati u radu Skupštine. Mogućnost da se odreknu politike apstinencije, izazvala je podjelu u HB-u i 25. studenog HSP bio je isključen iz HB-a jer nije želio pregovarati sa srpskim političarima. Tu je odluku HPS prihvatio, ali nije bio potpuno zadovoljan jer HB nije prihvatio konačnu odluku o sudjelovanju u radu Skupštine. U svakom slučaju, HB je svojom potporom Davidovićevim "demokratima" izazvao raspad vladine koalicije. Najveću su korist iz toga izvukli radikali koji su prekinuli suradnju s DS-om. Pašić je 3. prosinca raspustio vladu te 16. prosinca sastavio novu, homogenu radikalsku vladu. Nova vlada još nije niti nastupila pred Skupštinom i od nje zatražila povjerenje, a Pašić ju je već Kraljevskom odredbom raspustio. Novi izbori bili su zakazani 18. ožujka 1923. godine.⁸⁴

Pitanje izbornih koalicija bilo je aktualno i pred ove izbore, a vodstvo HPS-a u načelu nije bilo protiv suradnje s drugim strankama. HPS je čak pristao na izbornu koaliciju svih hrvatskih stranaka, ali pod uvjetom da surađuju samo do izbora, a nakon izbora ponovno nastave sa samostalnim djelovanjem. Po pitanju suradnje u Skupštini, HPS je želio slobodne ruke jer su prema njegovu mišljenju zastupnici te stranke trebali najprije pristupiti Jugoslavenskom klubu pa se tek nakon toga povezivati u šire međustranačke koalicije i blokove, ovisno o trenutnim političkim odnosima. Niža stranačka vodstva HPS-a pregovarala su s HB-om, ali je uskoro postalo jasno da do takve suradnje neće doći, ni u Dalmaciji, ni u Bosni, ni u Hercegovini, a pogotovo ne u Banovini.⁸⁵

Zapravo se to i očekivalo. Stjepan Radić, koji je bio uvjeren u izbornu pobjedu HRSS-a, već je, naime, u kolovozu 1922. godine, u *Slobodnom domu* objavio da će HRSS na idućim izborima nastupiti samostalno. S obzirom na to da su na tim izborima HRSS i HPS nastupili kao protivnici, među njima se razvila prava predizborna borba. *Narodna politika* je upozoravala da je Radić kao najjače oružje protiv HPS-a upotrebljavao optužbu, da je HPS u parlamentu i izvan njega surađivao sa Slovencima (SLS). *Narodna politika* je s druge strane upozoravala da pristaše HPS misle da je upravo suradnja sa

⁸² "Zborovanje krajevnih ljudskih svetov HPS v Dalmaciji", *Slovenec*, br. 52, 4. 3. 1922., 1.; "Politične novice, Stališče HPS v Dalmaciji", *Slovenec*, br. 56, 9. 3. 1922., 2.-3.; "Rad naših poslanika, Naš predsjednik Barić i dr. Šimrak", *Seljačke novine*, br. 11, 10. 3. 1922., 3.-4.

⁸³ "Sestanak vodstva H.P.S. v Mostaru", *Slovenec*, br. 67, 22. 3. 1922., 2.

⁸⁴ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 179.

⁸⁵ Isto, 182.-187.

Slovincima jedna od najvećih zasluga te stranke jer je time Hrvatima osigurala "stalnu pomoć Slovenaca", dok je Radić zauzeo stajalište po kojem je odbijao sve koji nisu bili Hrvati. Tvrdila je da će Radićeva politika Hrvate odvesti u izolaciju. Izjavila je da je zbog toga Radić zadnji koji bi im mogao prigovoriti suradnju sa Slovincima te dodala: "Savez Hrvatske pučke stranke sa Slovenskom pučkom strankom ne temelji se na nikakvoj izdaji hrvatstva ili slovenstva".⁸⁶ HPS je na sve napade na sebe i SLS uvijek odgovarao te negirao bilo kakvu prevlast SLS-a nad HPS-om. *Narodna politika* je tvrdila da SLS nikada nije iskorištavao Hrvate, da se nikada nije "proširila" na hrvatski teritorij, te da su HPS i SLS bile u svim pogledima jednakopravne.⁸⁷

Na izborima 1923. godine, HPS je za razliku od SLS-a bio potpuni gubitnik. Dobio je samo 18.402 glasa i nijednog zastupnika u Skupštini, što je značilo da u Jugoslavenskom klubu više nije bilo niti jednog predstavnika HPS-a. Takvo novo stanje na hrvatskoj političkoj sceni tražilo je preorijentaciju SLS-a prema Radiću. Tu novu suradnju HPS nije prihvatio s oduševljenjem. Liberalni *Slovenski narod* objavio je vijest iz Beograda da su u travnju u Ljubljani otputovala tri predstavnika vodstva HPS-a, dr. Ante Dulibić, Stjepan Barić te Stanko Banić, koji su navodno zahtijevali sastanak vodstva SLS-a na kojem bi službeno protestirali protiv pregovora između Korošca i Radića. Pojavile su se glasine da je u redovima političkog katolicizma moguć raskol jer je dr. Korošec zauzeo stajalište, da je to pitanje u isključivoj kompetenciji novoga zastupničkog kluba, u kojem HPS nije bio zastupljen te da nije njegova dužnost, da za mišljenje upita i predstavnike te stranke. *Slovenski narod* je dodao da je bilo više nego očito da su pristase HPS-a nezadovoljni s novom politikom SLS-a kojoj su navodno prigovarali da je napravila sve da zaštiti interese političkog katolicizma, ali nije napravila ništa da zaštiti pozicije HPS-a u Hrvatskoj i Dalmaciji. Zbog toga su se proširile vijesti da će se pristase političkog katolicizma izvan Slovenije potpuno odcijepiti od vodstva SLS u Ljubljani.⁸⁸

Vodstvo HPS-a je bilo nadasve razočarano osnivanjem Federalističkog bloka (FB). Razočaran novim političkim usmjerenjem svog uzora i nekad političkog saveznika, Stjepan Barić je u *Seljačkim novinama* upozorio kako je HPS kao stranka često bila meta prigovora da je podređena Slovincima te da više voli "Kranjce nego Hrvate", a osim toga još i to da je Korošec sebe i HPS prodao Srbima. Zbog toga je Barić upozorio da je HPS oduvijek bio potpuno samostalna stranka te da je bio spreman surađivati sa SLS-om, sve dok se s njom slagao u političkim ciljevima te načinu rada i borbe. Barić je dodao da ljudi u velikoj većini u to nisu povjerovali te da ni sam nikada nije pomislio da će se u to moći tako brzo uvjeriti – naime, Korošec je započeo suradnju s Radićem, a HPS mu se u tome nije pridružio te je još uvijek pra-

⁸⁶ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 183.; "Odbijeni demagozi", *Narodna politika*, br. 8, 11. 1. 1923., 1.; "Politične vesti, Radić in Hrvatska pučka stranka", *Slovenec*, br. 9, 13. 1. 1923., 3.

⁸⁷ "Sude druge po sebi", *Narodna politika*, br. 47, 27. 2. 1923., 1.

⁸⁸ "Politične vesti, Nesoglasja v klerikalni stranki", *Slovenski narod*, br. 77, 4. 4. 1923., 2.

tio nekad zajedničke ciljeve. Barić je u *Seljačkim novinama* objasnio u čemu se HPS nikada nije mogao složiti s Radićem. Prema njegovu se mišljenju Radić borio za hrvatsku seljačku neutralnu republiku (pa barem bila tako mala da bi je mogao čitavu vidjeti sa zvonika "Sv. Kralja u Zagrebu"), dok se HPS borio za sve Hrvate te ih nije želio prepustiti Velikoj Srbiji. Prema njegovu su se mišljenju Slovenci uplašili Radićevog uspjeha na izborima u Sloveniji, čime su dobili na snazi oni koji su bili nezadovoljni Korošćevom politikom suradnje s HPS-om. Barić je, pak, s druge strane tužno komentirao da je Radić Slovence, dok se SLS zauzimao za bosanske i srijemske Hrvate, nazivao "kranjci magarci", a sada, kada su se počeli brinuti isključivo o slovenskim interesima, sigurno će, komentirao je Barić, vikati: "Živjeli Slovenci!". S obzirom na sve razlike u programima i taktici između stranaka FB, Barić ih je izravno pitao je li moguće da su se mogle sporazumjeti u tim pitanjima. Izrazio je mišljenje da su stranke sukladne jedino u tome da se moraju složiti jer bi inače bilo jasno da su prevarile svoje birače.⁸⁹

Time su kontakti između SLS-a i HPS-a prekinuti za otprilike godinu dana. Prvi gradski izbori u Požegi 25. studenog 1923. godine za HPS su značili uspjeh, s obzirom na to da je dobio tri člana gradskog vijeća. Taj je "uspjeh" vodstvo HPS-a shvatilo kao početak opadanja Radićeve popularnosti te kao dokaz da politika i taktika HPS-a ponovno pridobivaju sve više pristaša. Zbog toga je vodstvo HPS-a čitavu 1924. godinu posvetilo terenskom radu kako bi učvrstilo organizaciju stranke i njezin tisak. Početkom siječnja 1924. godine vodstvo HPS-a sastalo se s dr. Korošcem. Na tom su sastanku zaključili da su HPS i SLS jedinstvene u svim pitanjima uređenja države, kulturnim i socijalnim pitanjima te pitanjima aktivne politike. Predstavnici HPS-a su Korošća izvijestili da je HPS ponovno počeo proširivati svoj utjecaj u hrvatskom narodu, što je trebala dokazati i činjenica da je njihov tisak pridobio nove pretplatnike. Matijević misli da su tada nesuglasice među strankama bile već izgladane.⁹⁰

Dok je vodstvo HPS-a počelo ponovno oživljavati djelovanje svoje stranke i njezinih pristaša, na sjednici u Zagrebu 13. siječnja zastupnici HRSS-a svom su predsjedništvu dali ovlaštenje da uz odobrenje inače odsutnog Stjepana Radića, u skladu sa svojom politikom, podrži oblikovanje novog stranačkog bloka. Već početkom veljače, došlo je do potpisivanja sporazuma o programu Opozicijskoga bloka (OB) od JMO-a, HRSS-a, SLS-a i DS-a. Oblikovanje tog bloka na političku je scenu donijelo burne događaje i velike promjene. S obzirom na to da je u OB sudjelovao i SLS, na travanjском je kongresu HPS u načelu prihvatio mogućnost suradnje s Korošćevim SLS-om. Naime, HPS je bio, kao što je izjavio Barić, spreman na izborima te u drugim političkim odlukama surađivati sa svim političkim strankama koje su pokušavale srediti i smiriti političku situaciju u državi.⁹¹

⁸⁹ "U čemu je sporazum?", *Seljačke novine*, br. 14, 6. 4. 1923., 1.-2.; Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 191.

⁹⁰ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 194.

⁹¹ Isto, 198.

Ipak, sve do 1925. godine nisu bili uspostavljeni aktivniji kontakti između SLS-a i HPS-a, barem novine o tome nisu pisale. HPS nije uspio niti na izborima početkom te godine, čak je dobio manje glasova nego na prošlim izborima. Unatoč tome nije potražio zaštitu u SLS-a. Do ponovne suradnje došlo je tek naglom promjenom politike Stjepana Radića, tj. njegovim sporazumom s radikalima. *Slovenski narod* je u ožujku te godine pisao da se u SLS-u ponovno pojavila ideja i želja, da "proširi krila preko države", u prvom redu u hrvatskim, katoličkim pokrajinama. Takve nacрте je SLS navodno oblikovao uvidjevši da je napravio pogrešku kada je "prepustila hrvatski katolički teren političkom pustolovcu i zbunjeniku, kakav je Stjepan Radić".⁹²

Novi politički odnosi, koji su bili uspostavljeni dan nakon što je Radić priznao Vidovdanski ustav, ponovno su zbližili dvije sestrinske stranke. Dana 25. travnja 1925. godine, u Ljubljani su se sastali predsjednik HPS-a Stjepan Barić, te predsjednik SLS-a dr. Anton Korošec. *Slovenec* je o tom sastanku objavio tek nekoliko redaka: "S obzirom na to, da su prestale sve prijašnje teškoće, koje su onemogućavale zajednički istup i jer su pogledi na političko stanje isti, zaključilo se, da se uskoro sazovu vodstva obje stranke na razgovor, na kojem neka se odredi buduća suradnja".⁹³ Taj je zaključak prema mišljenju Zlatka Matijevića zapravo značio da se SLS odrekao suradnje sa Stjepanom Radićem. Kad je HRSS ušao u vladu, pristaše HPS-a mislili su da je došlo pravo vrijeme za vraćanje njihove stranke na političku scenu. Očekivali su, naime, da će HPS preuzeti sve pozicije koje je prema njihovom mišljenju Radić sa svojim političkim potezima trebao izgubiti. Vodstvo HPS-a zbog toga je pojačalo svoju političku aktivnost, zbog čega je na jednoj od sjednica Jugoslavenškog kluba bio i Janko Šimrak.⁹⁴ Beogradska *Pravda* je javila da je na toj sjednici Šimrak dao izvještaj o stanju u Hrvatskoj, koje je prema njegovu mišljenju bilo sve ugodnije za HPS, te dodao da se vodstvo stranke nada, da će već idući izbori tu stranku vratiti u aktivnu politiku. Za dostizanje toga cilja, kao što je komentirala *Pravda*, trebali su na sve načine iskoristiti Radićevu "kapitulaciju".⁹⁵

Ponovna veća naklonost vodstva HPS-a prema vodstvu SLS-a pokazala se i u pisanju novina HPS-a. Jedan od primjera je članak "Korošec i Radić", objavljen u *Seljačkim novinama*, koji je pravi hvalospjev Korošcu i njegovoj politici:

"Otkad je Stjepan Radić stao pred Pašićem pokorno da liže, što je prije popljuvao, odonda najpogrdnije riječi sipa proti vodi slovenskih pučana dru Korošecu. To uostalom nije prvi put. Oduvijek Radić ne može Korošeca živa vidjeti zato, što vidi i zna, da je Korošec bolji i pošteniji političar od njega, a uz to svi ozbiljni političari više drže do Korošeca nego do Radića. Korošec nikada nije prevrtao kabanicu, nego uvijek drži i vodi istu politiku. Korošec

⁹² Isto, 204.; "Dr. Korošćeva politika", *Slovenski narod*, br. 66, 22. 3. 1925., 1.

⁹³ "S.L.S. in H.P.S.", *Slovenec*, br. 93, 26. 4. 1925., 1.

⁹⁴ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 206.-207.

⁹⁵ "Klerikalni klub", *Pravda*, br., 26. 7. 1925, 1.

nije nikada varao svoj narod i svoje pristaše, nego im je uvijek govorio istinu, što može biti a što ne može. Korošec nije nikada kukavički bježao kroz kukuruze niti se sakrivao po 'švicarskim' rupama u zidu kakve palače, ali nije nikada ni ljubio Pašiću skute, kao što to Radić radi. Korošec nije nikad obećavao lažnu republiku, ali nije se nikad ni pred centralistima ponizio niti se odrekao autonomije, kao što je to uradio Radić. Korošec nije nikad bio u vladi bez Hrvata, kao što je sada Radićeva stranka u vladi bez Slovenaca. Dok je Radić pjevao pjesme austrijskom caru, dotle je Korošec vodio u bečkom saboru borbu za slobodu Hrvata i Slovenaca, pa je i samom caru Karlu u brk rekao, da ga Slovenci i Hrvati više ne će, a Karlo kad je vidio, što je, pred Korošcem je proplakao. Ali Korošec je ostao kod svoga. Korošeca su za vrijeme rata austrijski Nijemci htjeli ubiti, pa on u rođenom svom gradu Mariboru nije smio na ulicu izaći, jer se borio za pravdu i slobodu. Ali on se nije dao slomiti. Korošec u svojoj politici uvijek ostaje kod svoga, pa ne ševrda ni lijevo ni desno, ne jagmi se za kakvom engleskom, talijanskom ili boljševičkom niti za Pašićevom milošću. Korošec nije nikada ostavio Hrvate na cjedilu, kao što je Radić sada Pašiću za ljubav učinio sa Slovencima. Jest, radi svega toga, što je Korošec kao političar pošteniji i mudriji i veći karakter, zato Radić ne može da ga živoga vidi. Ali kad je Radiću zlo bilo i kad ga je trebalo vući iz blata, u koje se sam svojom ludom politikom strovalio, onda mu je Korošec dobar bio. Kad je Radić počeo uviđati, da sam ne može ništa, prvi je bio Korošec, s kojim je pravio federalistički blok. Tu je Korošec trebao Radiću da utire put u Beograd. I baš Korošec je bio onaj, koji je radićevce doveo u Beograd. Radić je mislio pomoću federalističkog bloka Korošeca povući u zapečarsku politiku, ali se prevario u računu. I Radić je morao pred Korošecom podleći, napustiti zapečarsku politiku i otići u beogradski sabor. A kad se u Beogradu opet ništa nije moglo bez kralja, slali su radićevski vođe baš Korošeca, neka ide kralju, da se za njih zauzme. I lanjska Davidovićeve vlada, bez koje se Radić ne bi bio smio vratiti iz Rusije kući, najviše je Korošecovo djelo. A kad je Radić onako ludo prošle jeseni potkopao Davidovićevu vladu, pa kad se Pašićev i Pribićevićev bijes sa zloglasnom obznanom survao na Radićevu glavu i stranku, baš se Korošec s Davidovićem i Spahom najviše borio, da se ne ponište radićevski mandati. I nakon svega toga Radić se slizao s Pašićem, koji je Radića htio uništiti, pa je najžešću borbu podigao baš proti Korošecu, koji je Radića spašavao. A da Radić svoje poštenje još bolje pokaže, proglašava sada Korošeca dapače gorim i od samoga Pribićevića. Pa to je i razumljivo. Radić se odrekao svake hrvatske samostalnosti, to jest postao je centralist, pa dakako da mu je sada bolji centralist Pribićević nego li Korošec, koji je najodlučniji proti centralizmu i koji traži autonomiju (samostalnost) svoju pokrajina u ovoj državi. Da još bolje vidite, kakvo je Radićevo političko poštenje, treba da znate još i ovo. Kad je u proljeće 1921. godine u konstituenti pravljen ustav, hrvatski i slovenski su se pučani, dok su radićevci sjedili u zapečku, jedini odlučno i složno borili proti srpskoj prevlasti i proti beogradskom centralizmu. Pašiću je to bilo krivo, pa je ponudio Korošecu autonomiju same Slovenije, ako ostavi Hrvate i ako se složi sa Srbima. Korošec je to s prezirom odbio, pa je odgovorio Pašiću: 'Ne ćemo mi Slovenci nikada izdati svoju

braću Hrvate. Danas nas hoćete da upotrijebite proti Hrvatima, a za koju godinu bi onda vi isto tako i nas Slovence pritisli. Mi Slovenci ne ćemo ostaviti Hrvate na cjedilu, makar sad i mi izvukli kraći kraj, ali znamo, da je naša pobjeda najsigurnija u slozi i bratstvu s Hrvatima. Tako je Pašiću muževno, odrješito i pošteno odgovorio Korošec. Dakako da mu to Pašić nije nikad mogao oprostiti. I evo što se dogodilo. *Četiri godine iza toga pravi Pašić sporazum s Radićem, po kojemu Radić obećava Pašiću, da će u prvom redu udariti na Korošeca.* Pašić i Radić su naumili uništiti tako zvani klerikalizam, pa zato svom silom hoće da unište Slovensku Pučku Stranku. To Radić otvoreno kaže, a to javno pišu i Pašićeve beogradske i zagrebačke novine⁹⁶.

Dr. Josip Andrić, autor članka, na kraju je dodao da je Radić kao nagradu što se odrekao Bosne od Pašića dobio Sloveniju. Andrić je zbog toga dodao da pošten hrvatski narod neće slijediti takvu Radićevu politiku te izjavio: "Neka Radić liže Pašiću pete, ali on svoj politički kukavičluk ne će moći pokriti pogrdama na Korošeca i na slovenske pučane, a još manje borbom proti većini Slovenaca."⁹⁶

Izvještaje o sporazumu između SLS-a i HPS-a te izjavu dr. Korošca na sastanku vodstva SLS-a, da će biti Stjepan Radić uskoro isključen iz hrvatske politike, neovisni *Narodni dnevnik* komentirao je izjavom da je Korošec previše optimističan. *Narodni dnevnik* je procijenio da je Radić uistinu bio duša svoje stranke, ali nije bio nezamjenjiv, a HRSS imao je preduboke korijene u narodu da bi mogao tek tako propasti. Čak i da Radićeva stranka propadne, upozorio je, to ne bi značilo da bi njezino mjesto uopće mogao preuzeti HPS. "Nije dao Radić svojim pristašama taj odgoj, da bi se mogli oduševiti pučkom strankom, nego je Radić propagirao među svojim ljudima takvo čisto seljaštvo, da može nasljednica njegove stranke postati jedino čisto seljačka stranka. Da bi mogla uvjeriti pučka stranka hrvatskog seljaka, da je ona čisto seljačka, potpuno je nevjerovatno". *Narodni dnevnik* izrazio je mišljenje da je Korošec gajio uzaludne nade u vezi s HPS-om, a upozorio je i da je upitno hoće li će slovenski narod prihvatiti novu političku orijentaciju SLS-a. S tim sporazumom navodno SLS više nije bio predstavnik slovenskog naroda, nego isključivo "vjerska" stranka. *Narodni dnevnik* nije se mogao složiti s tvrdnjom da je sporazum za SLS značio veliki uspjeh, jer je zapravo pokazao da je SLS izgubio borbu na političkoj sceni te se time želio maknuti na "vjersko polje".⁹⁷

Tijekom 1925. godine, HPS je ponovno pokušao srediti organizaciju svoje stranke te uskladiti taktiku sa SLS-om. Ovo zadnje bilo je najjasnije izraženo na sastanku gradskog kluba HPS-a u Zagrebu, na kojem je bio i Anton Korošec. Korošec je u svom govoru između ostalog naglasio da bi se hrvatski narod nakon Radićeve kapitulacije trebao udružiti u redovima HPS-a te se u njemu boriti za svoja prava i ostvarenje "hrvatskog, seljačko-radničkog i kršćanskog programa". Korošec je u svom govoru pohvalio HPS, koji

⁹⁶ "Korošec i Radić", *Seljačke novine*, br. 33, 14. 8. 1925., 1.-2.

⁹⁷ "Nova pot politike SLS", *Narodni dnevnik*, br. 75, 29. 4. 1925., 1.

je prema njegovu mišljenju bio jedina poštena hrvatska stranka. Zajednička politika HPS-a i SLS-a je trebala, kako je rekao Korošec, pomoći hrvatskom i slovenskom seljaku, ali svojim radom i ne riječima, kao što je to prema njegovu mišljenju radio Stjepan Radić.⁹⁸ Pri kraju svoga govora Korošec je naglasio da SLS i HPS neće moći sudjelovati u vladi sve dok ne budu ispunjeni njihovi politički zahtjevi.⁹⁹

Slovenec je javljao da je Korošec u Zagrebu među pristašama HPS-a, primljen s velikim oduševljenjem. *Seljačke novine* tom su prilikom objavile članak u kojem je Korošec opisan kao glavni graditelj nove države, pošten političar, koji je bio prevaren i iskorišten, prvi koji je "kod gradnje ove države tražio i u ugovor o prvom uređenju države stavio, da Zagrebu bude ostavljeno ono, što ga ide". Obećali su mu da Hrvati to nikada neće zaboraviti, posebno zbog toga jer su navodno Slovenci svoju politiku podredili Zagrebu te mu ostali vjerni. *Seljačke novine* tom su hvalospjevu još dodale: "Korošec je dapače u vrijeme Radićeve najveće političke ludosti, stajao na braniku hrvatske politike, pa dapače branio i Stjepana Radića".¹⁰⁰

Sastanku u Zagrebu slijedila je živahna aktivnost vodstva HPS-a na terenu te rad među već postojećim organizacijama, novim članovima i mogućim simpatizerima. U tu se stranačku aktivnost u punoj mjeri uključio i dr. Korošec, u skladu s odlukom zadnje konferencije HPS-a. Korošec se s Barićem trebao otputiti na dulje agitacijsko putovanje, u sklopu kojeg su trebali obići više gradova. Korošec je dobio zadaću da na tom putu pristašama objasni svoja stajališta o trenutnom političkom položaju, a njegova i Barićeva zajednička zadaća bila je da "vođe Pučkih stranaka dođu u kontakt sa najužim pristašama".¹⁰¹

Korošćeva ponovna prisutnost u hrvatskoj politici očito je uznemirivala Radića i njegovu stranku.¹⁰² *Slovenec* je procijenio, da su Radićeva nervo-

⁹⁸ "Zajednički nastup HPS i SLS", *Narodna politika*, br. 43, 24. 10. 1925., 1.-2.; Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 206.

⁹⁹ "Dr. Korošec u Zagrebu", *Slovenec*, br. 236, 18. 10. 1925., 1.; "O politici hrvatske i slovenske slobode u ovoj državi", *Seljačke novine*, br. 43, 23. 10. 1925., 1.-2.

¹⁰⁰ "Korošec u Zagrebu", *Seljačke novine*, br. 42, 16. 10. 1925., 1.

¹⁰¹ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 208.; "Agitacijsko potovanje dr. A. Korošća", *Slovenec*, br. 240, 23. 10. 1925., 2.

¹⁰² U vezi s tim u *Seljačkim novinama* izašlo je zanimljivo pismo pristaše HPS Mirka Cvjetka, koji je napisao: "Otkako boravi u našim hrvatskim krajevima dični vođa Slovenaca dr. Korošec, uznemirili su se vidovdanski centralisti na čelu sa novim ministrom prosvjete i ne mogu od straha mirno ni usnuti. Neprestano se groze, psuju i psiču kao guje u procjepu. No mi hrvatski pučani slabo hajemo za te njihove grožnje, već se veselimo i radosno pozdravljamo dra Korošeca, što se potrudio u naše krajeve, da i nama donese malo svjetla i istine, koju je sadašnji ministar prosvjete posve potamnio svojom demagogijom i lažima. Mi dobro znamo, da su slovenski pučani od drugih izbora bili jedini, koji su branili interese i Slovenaca i Hrvata u parlamentu, dok je 'vođa' Hrvata sjedio u zapečku ili vrludao i potucao se po Evropi i skrivao se u rupi. Mi od srca zahvaljujemo slovenskim pučanima na toj njihovoj bratskoj ljubavi i nesebičnosti, što i pored svojih vlastitih nevolja nisu zaboravili na nas. Sadašnji ministar prosvjete ne zna drugačije pokazati svoju prosvjetu i kulturu nego tako,

za i njegove izjave za srpski tisak o intrigama dr. Korošca bile razumljive, jer je kao političar Radić jako puno riskirao i napravio katastrofalnu pogrešku, zbog čega je postao sumnjičav i nervozan. *Seljačke novine* su čak tvrdile da su se radićevci nove aktivnosti HPS-a te povezanosti s Korošcem toliko prepali da su na skupštine i sastanke te stranke slali čak i policiju, a u Splitu su postigli zabranu skupštine.¹⁰³

Dana 27. listopada Korošec i Barić su u Splitu organizirali dva sastanka. Na sastanku gradskog kluba HPS-a Korošec je prisutne zamolio da ponovno počnu aktivnije raditi za HPS, "nek ustraju u borbi, dok hrvatski narod u državi ne postigne onaj položaj, koji mu pripada".¹⁰⁴ Idući je dan organiziran sastanak svećenstva splitskog, hvarskog te bračkog kotara. *Slovenec* je tvrdio da je Dalmacija Korošca prihvatila s oduševljenjem te da su svi prisutni pristaše HPS-a javno odobrili politiku Pučke stranke i osudili Radićevu politiku (kojoj je Korošec u svim svojim govorima namijenio dobar dio vremena). Radićev *Dom* je o Korošćevu posjetu Splitu zapisao: "Uzjahao je na vrlo visokoga konja i dojahao preko Zagreba čak u Split tko drugi nego vođa slovenskih i hrvatskih popovaca – dr. Korošec". Prema mišljenju *Doma* taj se slovenski političar rado ponašao kao zaštitnik, vođa i prorok hrvatskoga naroda. *Dom* je dodao: "Ovo nije samo drzovito od čovjeka, koji je opetovano izjavljivao, da njemu na putu iz Ljubljane u Beograd Zagreb nije ni obično stajalište, a kamo li prava postaja na kojoj bi sišao s vlaka, nego je i ovo neizmerno jadno, da čovjek s ovolikim političkim iskustvom može biti tako ograničen, pa dijeli savjete, opomene i ukore cijelomu hrvatskomu narodu, a njegovo političko vodstvo nazivlje izdajicama zato, da odmah za političke vođe preporuča one hrvatske popovce, koji puzaju pred Korošcem, a pred Pašićem ne bi se ufali ni dahnuti".¹⁰⁵

Dom je s druge strane naglasio da je taj Korošćev put u Dalmaciju ipak urodio nečim dobrim. Svojim je putovanjem navodno "natjerao" HSS da na neko vrijeme sve svoje političko djelovanje prenese u Sloveniju, te da mu se na taj način osveti. Zbog toga je predsjednik HSS-a, Stjepan Radić, odlučio posjetiti Ljubljanu, Maribor i Celje te sva druga mjesta gdje je slovenska "seljačka politika" postigla velike uspjehe.¹⁰⁶

da te borbe za narodna prava nazivlje – smećem! Kreka, kome ministar Radić nije dostojan ni skute njegove poljubiti, osnivača ove države i čovjeka, kojemu Slovenci najviše zahvaljuju na svakom dobru, što ga imaju, toga velikana u srcu slovenske domovine ministar Radić nazivlje robom. Tu se najbolje vidi, koliko je stalo našim kulturnim i političkim protivnicima do narodne sloge. Njima je stranačka borba, partijski interesi na prvome mjestu, a sve ostalo na drugom. *Neka se Radić i dalje ruga, dršče i boji, a mi ćemo hrvatski i slovenski pučani dalje nastojati, da se naši katolički redovi što jače sjedine i slože, da se ukinu sve razmirice i nesuglasice u našem taboru, da među nama zavlada potpuna jednakost mišljenja, rada i taktike (...)*" "Slovenci i Hrvati", *Seljačke novine*, br. 49, 4. 12. 1925., 3.-4.

¹⁰³ "Beleške, Radić nervozan", *Slovenec*, br. 241, 24. 10. 1925., 4.; "Novo jačanje Hrvatske Pučke Stranke", *Seljačke novine*, br. 46, 13. 11. 1925., 1.

¹⁰⁴ "Dr. Korošec v Splitu", *Slovenec*, br. 246, 30. 10. 1925., 1.

¹⁰⁵ "Političke i kulturne viesti, Uzjahao je na vrlo visokoga konja", *Dom*, br. 27, 4. 11. 1925., 4.

¹⁰⁶ Isto.

Korošec i Barić su u Dalmaciji organizirali još nekoliko skupova, a sve su to pažljivo pratile sve hrvatske političke grupe i u svim su se novinama pojavljivali razni komentari. Komentirali su ne samo to da je Korošec organizirao svoju političku propagandu među Hrvatima, nego i sadržaj njegovih govora. Radikalske su novine Korošcu zamjerile što je u jednom od svojih govora izjavio da ni sam Radić ne vjeruje da je s promjenom njegova političkog usmjerenja pitanje sporazuma stvarno riješeno. *Slovenski narod* procijenio je da je Korošec svojim putovanjem slijedio neki viši cilj, s obzirom na to da je inače takva putovanja prepuštao svojim pomoćnicima. Kao jednu od mogućnosti spomenuo je da je Korošec to napravio jer je osjetio da je njegova politika u Sloveniji počela gubiti "tlo pod nogama", te je navodno na taj način tražio teren na kojem bi mogao nadomjestiti gubitak birača u Sloveniji. *Slovenskom narodu* sve je to bilo jako zanimljivo, pogotovo zbog toga jer je "hodočastio sad Korošec od grada do grada po Dalmaciji, onaj Korošec, koji godinu i dan sjedi u Beogradu i jedva se jednom ili dvaput godišnje odluči, da se pokaže licem u lice svojim 'vjernicima' u Sloveniji".¹⁰⁷

Bez obzira na sve, Korošćev se put nastavio. Organizirani su skupovi u Podgori,¹⁰⁸ Tučepima, Baškoj Vodi, Makarskoj te Preku. Time je putovanje po Dalmaciji bilo zaključeno. Nakon povratka Korošec je primio urednika novina *Slovenec* te mu o svom putu i stanju u Dalmaciji izjavio sljedeće: "Sa predsjednikom Hrvatske Pučke Stranke g. Barićem, održali smo 18 skupova i sastanaka, koji su svi bili dobro posjećeni. Nad svim očekivanjima ugodno protekli su skupovi u Sinju, Šibeniku, Splitu, Dubrovniku i u Makarskoj. Svi skupovi vršili su se u najljepšem redu iako je do najnovijeg vremena HPS u tim gradovima bila u manjini. Svugdje su nas očekivali sa velikim interesom".¹⁰⁹ Na pitanje kako je narod u Dalmaciji prihvatio HPS, Korošec je odgovorio: "Odlično, kažem vam, odlično. Narod se vraća u redove HPS koja će se uskoro dignuti na onu visinu na kojoj je stajala prije izbora u ustavotvornu skupštinu. Tada je HPS, kao što je poznato, bila najjača stranka u Dalmaciji. Kad sam se spremao u Dalmaciju mislio sam da ću imati samo malobrojno posjećene uže stranačke konferencije. Pokazalo

¹⁰⁷ "Politične vesti, Dr. Korošec na agitaciji", *Slovenski narod*, br. 251, 4. 11. 1925., 2.; "Beleške, 'Samoupravi'", *Slovenec*, br. 249, 3. 11. 1925., 2.

¹⁰⁸ O skupu u Podgori u *Seljačkim novinama* objavljeno je pismo jednog od prisutnih: "Dana 3. studenoga održali su dr Ante Korošec i Stjepan Barić u našem selu preko svakog očekivanja uspjeti sastanak Hrvatske Pučke Stranke. Dvorana je župskog stana bila prepuna, dapače i sa ceste su mnogi slušali govornike. Govornici su istakli, kako politički rad svih strana u državi, osim rada Hrv. Pučke Stranke, ne vodi ni bratstvu ni iskrenom sporazumu. Srbi Hrvatima prava ne priznaju, a radićevci izdaju. Tražimo, da svi u državi imaju jednaka prava. Dok toga ne bude, ne će biti nikada mira ni reda u ovoj državi. Radićevci upadaju u riječ i kažu: da će biti bolje sada, kada Stipica bude minister, a mi pučani kažemo: Daj Bože! Bolje ikada nego nikada. Oba govornika bili su pozdravljeni sa burnim 'Živjeli!' Sastanak je zaključio župnik don Milan Pavlinović zahvaljujući zastupnicima na dolasku i odobravajući rad za vjeru i narod, a predao je pismenu predstavku dru Korošecu za popravak putova, pripomoć za gradnju škole i ublaženje poreza". "Pisma, Podgora", *Seljačke novine*, br. 46, 13. 11. 1925., 4.

¹⁰⁹ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 209.; "Razmere v Dalmaciji", *Slovenec*, br. 254, 8. 11. 1925., 2.

se da je naše putovanje bilo velevažna manifestacija za velike ideje našeg programa. Dalmacija jednoglasno priznaje da je HPS uvijek vodila zdravu i realnu hrvatsku politiku”.¹¹⁰

Time njegovo političko djelovanje među Hrvatima nije bilo gotovo, Korošec je, naime, otputovao u Hercegovinu. Sa Stjepanom Barićem ponovno je organizirao sastanke, ovoga puta u Mostaru, Širokom Brijegu, Ljubuškom, Posušju, Grudama i Vitini. Sa svih tih sastanaka stizale su tvrdnje da se narod udaljio od politike Stjepana Radića te se približavao HPS-a. Taj je proces *Slovenec* komentirao: “Od 15. studenog dr. Korošec je u Hercegovini kamo je bio pozvan. Ide od grada do grada, od sela do sela i narod se i tu vraća našoj stranci a Radiću okreće leđa. To je zanimljiv proces. Otkad su Radićevci ostavili čistu hrvatsku zastavu a narod je shvatio, da je bila ‘mirotvorna čovječanska republika’ samo demagoška fraza, Radić se više ne usudi među Hrvatski narod”.¹¹¹ U vezi s tim slovenske su liberalne novine *Jutro* ironično dodale: “Slovenec javlja o velikim skupovima dr. Korošeca u Hercegovini i Dalmaciji. Po njegovim je izvještajima navodno dr. Korošec tamo već sve okupirao. Čudno je samo to što zna za te Koroševe uspjehe jedino Slovenec, sve druge ih novine ne bilježe”.¹¹²

Za kraj svog putovanja Korošec i Barić posjetili su sjevernu Dalmaciju. Kad se vratio u Zagreb, 30. studenog 1925. godine, Stjepan Barić sazvao je sastanak vodstva HPS-a na kojem je predao izvještaj o svom putovanju s Korošcem. S obzirom na to da je vodstvo stranke procijenilo da je njihov rad donio važan uspjeh u organizaciji i jačanju stranke, odlučilo je da je takvu djelatnost potrebno proširiti i u druge hrvatske gradove. Zbog toga su Korošec, Šimrak i Barić otputovali u Međimurje, a Fran Kulovec i Fran Kremžar, članovi SLS-a, sa svećenikom B. Rajićem u Subotici su organizirali skupštinu Vojvođanske pučke stranke. Konačni cilj te akcije bila je organizacija skupa u svakom dijelu države u kojem su živjeli Hrvati – katolici.¹¹³

Politički su krugovi u Beogradu svu tu aktivnost HPS-a i SLS-a pomno pratili. U svemu su, naime, vidjeli pokus dr. Korošca da ponovno oblikuje jedinstvenu, veliku “katoličku pučku stranku”. Pažnju slovenskih radikala privukao je skup u Subotici, na kojem je dr. Kulovec naglasio potrebu udruženja svih jugoslavenskih katolika u jednu veliku stranku jer bi na taj način svi katolici koji su do tada bili podijeljeni u različite političke stranke,

¹¹⁰ “Razmere v Dalmaciji”, *Slovenec*, br. 254, 8. 11. 1925., 2.

¹¹¹ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 209.; “Dr. Korošec v Hercegovini”, *Slovenec*, br. 261, 17. 11. 1925., 1.; “Hercegovci za politiko dr. Korošca”, *Slovenec*, br. 262, 18. 11. 1925., 1.; “Političke perspektive dra. Korošca”, *Hrvat*, br. 1747, 18. 11. 1925., 1.; “Politične vesti, Kaj dr. Korošec prorokuje...”, *Slovenec*, br. 265, 20. 11. 1925., 2.; “Veliki shodi dr. Korošca po Hercegovini”, *Slovenec*, br. 267, 24. 11. 1925., 1.; “Radićevci na Štajerskem”, *Slovenec*, br. 267, 24. 11. 1925., 3.; “Politične beleške, Dr. Koroščevi shodi v Hercegovini”, *Jutro*, br. 275, 26. 11. 1926., 2.

¹¹² “Politične beleške, Dr. Koroščevi shodi v Hercegovini”, *Jutro*, br. 275, 26. 11. 1925., 2.

¹¹³ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 210; “Dr. Korošec v Međmurju”, *Slovenec*, br. 281, 12. 12. 1925., 1.

oblikovali jaku jedinstvenu organizaciju. *Slovenski narod* je procijenio da je njegov govor u vladinim krugovima izazvao nezadovoljstvo te da se Pučka stranka tim nastupom potpuno "diskvalificirala" te izgubila svaku mogućnost sudjelovanja u vladi.¹¹⁴

Vodstvo SLS-a zbog takvih i sličnih prijetnji nije bilo ni najmanje zabrinuto. U *Slovincu* je u isto vrijeme izašao članak "Vkup", u kojem je SLS pozvao sve katolike neka se udruže u jedinstvenu političku frontu. Stanje u državi je prema njihovu mišljenju dokazivalo kako je "jedinstvena kršćanska stranka" bila hitno potrebna. Slovenske neovisne novine *Narodni dnevnik*, koje su svakim danom pokazivale više naklonosti vladi RR-a, mislile su da je taj poziv SLS-a predstavljao samo odgovor na Radićev "pohod" na Sloveniju (posjet Ljubljani i Mariboru).¹¹⁵ Te su novine zapisale da je SLS ostao bez svih argumenata protiv HSS-a, te je pokušavao riješiti situaciju u kojoj se našao apelom na vjerske osjećaje u narodu. *Narodni dnevnik* zastupao je stajalište da su tvrdnje SLS-a o opasnosti u kojoj se našla katolička vjera lažne, te da vodstvo SLS-a uopće nije bilo svjesno kako bi tek svojim postupcima vjeru zaista mogli ugroziti s obzirom na to da je njihov poziv katolicima zapravo značio poziv na borbu protiv države. Procjena *Narodnog dnevnika* svodila se na to da bi uspjeh poziva SLS-a svim katolicima značio konačnu podjelu naroda.¹¹⁶

Dana 31. prosinca 1925. godine u *Slovincu* je izašao članak "Združimo se!" u kojem su bili potvrđeni svi strahovi vladinih krugova o želji vodstva SLS-a da oblikuje jedinstvenu Pučku stranku: "Zbog toga nužna je po čitavoj državi proširena stranka, u kojoj bi bili organizirani svi svjesni katolici, stranka kršćansko-socijalne demokracije, stranka, kojoj bi mogli pripadati svi narodi ove države, svi radni staleži Jugoslavije, svi poštteni istinski demokrate, koji korijene u kršćanskim kulturnim, etičnim te socijalnim načelima. Ne bi bile isključene ni druge konfesije ukoliko u javnom životu prepoznaju i praktično primjenjuju ona načela moralnog i socijalnog reda, koja su zajednička svim pozitivno vjerujućim i koja su sposobna sa vremenom sjediniti sve u jednom samom kršćanskom obćestvu, kao što je to temeljna ideja katolicizma".¹¹⁷

Taj je proces nastavljen i 1926. godine. Vođe SLS su i nadalje pomagali vodstvu HPS-a. Dana 17. siječnja tako je na skupu HPS-a u našičkom kotaru osim Janka Šimraka, Stjepana Barića, Ilije Petričevića i Kamila Firingera, nastupio i član SLS-a, Fran Smodej.¹¹⁸ Dana 21. siječnja 1926. godine, na

¹¹⁴ "Slovenski klerikalci skušajo organizirati veliko stranko", *Slovenski narod*, br. 285, 16. 12. 1925., 1.

¹¹⁵ Više o tome: A. BERBERIH-SLANA, *Slovensko-hrvaški stiki od 1918 do 1926*, doktorska disertacija, Maribor 2003., 387.-402.

¹¹⁶ "Vkup!", *Slovenec*, br. 284, 16. 12. 1925., 1; "Katoliki vkup!", *Narodni dnevnik*, br. 265, 17. 12. 1925., 1.

¹¹⁷ "Združimo se!", *Slovenec*, br. 294, 31.12. 1925., 1.

¹¹⁸ "Veliki pučki zbor HPS za našički kotar", *Seljačke novine*, br. 5, 29. 1. 1926., 2.-3; "Zborovanje HPS", *Slovenec*, br. 17, 22. 1. 1926., 3.

sastanku HPS-a u Krašiću svoj je govor održao dr. Korošec. Govorio je o pogreškama koje su napravili Slovenci i Hrvati 1918. godine te o tome kako su Srbi to iskoristili. Napao je Radićevu politiku, optužujući ga da nije želio sudjelovati u radu Skupštine, te da se odrekao svih svojih načela i počeo surađivati s radikalima. U ime Hrvata i Slovenaca zahtijevao je ista prava kakva su imali Srbi te procijenio da je HPS ostao jedina stranka, koja se borila za "staru hrvatsku slobodu".¹¹⁹ Zbog izvještaja o tom govoru *Seljačke novine* bile su čak zaplijenjene jer su navodno dijelovi tog govora izazivali "vjerski i plemenski razdor", kao što je bilo zapisano u odluci kraljevskoga sudskog stola u Zagrebu.¹²⁰

Korošec je u Zagreb ponovno doputovao 24. siječnja i s vodstvom HPS-a odmah oputovao u Jastrebarski kotar gdje su se zadržali tri dana te organizirali šest skupština. Nastavljena je ustaljena praksa da na skupštinama HPS-a progovore i predstavnici SLS-a, pa su na sastanku u Premostili kraj Siska te u Oriovcu progovorili i Pušenjak i Vesenjak. Zanimljiv je bio govor Stjepana Barića na sastanku u Cvetkovićima, gdje je između ostaloga govorio o odnosu između SLS-a i HPS-a te u vezi s tim izjavio da "HPS vidi u (SLS, op. a.) svoju posestrimu, ali iz toga još nikako ne slijedi, (...) da smo štafaža Slovenaca, da vodimo slovensku politiku. Mi se sa Slovencima možemo slagati vazda u pitanjima socijalnim i kulturno-vjerskim, a u pitanjima čisto političkim možemo se i razilaziti. Mi smo dvije samostalne stranke sa posebnim vodstvom i posebnom političkom taktikom".¹²¹ Time je, kao što upozorava Matijević, pristašama HPS-a zapravo želio objasniti zašto je u prošlosti došlo do razmirica između stranaka.¹²²

Svi nastupi vodstva HPS-a i SLS-a, te sve jača propaganda tih dviju stranaka među Hrvatima, najviše je brinula Stjepana Radića koji je početkom 1926. godine, oputovao prema Dalmaciji te kasnije BiH. Novine SLS-a i HPS-a taj su put pripisivale njegovu pokušaju da vrati svoj politički ugled koji je navodno baš u tim predjelima sa svojim novim političkim usmjerenjem izgubio. Zbog toga je Radić u Dalmaciji i u BiH svojim pristašama ponovno počeo pričati o federalizmu ili, kao što je to komentirao *Slovenec*, "napregnuo na svoju tamburicu hrvatske nacionalističke strune i zapjevao opet pjesmu o federalizmu kojeg je bio zatajio". Radić je na svojim skupštinama napadao radikale i predstavnike radikala u vladi, a time se njegova stranka našla u problemima. Svojim je govorima, naime, prekršio dogovor s radikalima, prema kojem mora uvijek i posvuda zagovarati narodno i državno jedinstvo, načela Vidovdanskog ustava te parcelizaciju Hrvatske. Zbog toga je bio pozvan na razgovor kod Pašića jer su se pristaše radikalne stranke pobunili i mnogi su tražili da Radić bude izbačen iz vlade. Govorilo se da je u vezi s tim bila napisana povelja i da je nedostajao samo još kraljev

¹¹⁹ "Sastanci HPS u jastrebarskom kotaru", *Seljačke novine*, br. 6, 5. 2. 1926., 2.

¹²⁰ "Zapljena 'Seljačkih Novina'", *Seljačke novine*, br. 7, 12. 2. 1926., 2.

¹²¹ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 211.

¹²² Isto.

potpis i Radić bi opet završio u zatvoru.¹²³ Ali stvari su tekle potpuno drukčije i Radić je sve optužbe koje je izrekao u Dalmaciji, na zahtjev radikala, u Skupštini demantirao. Tražeći opravdanje za svoje tamošnje istupe, Radić je u svom govoru u Skupštini za svoje ponašanje okrivio širenje političkog katolicizma u Dalmaciji. Ali s tim svojim govorom, u kojem je između ostalog napao papina nuncija Pellegrinettija, za kojeg je tvrdio, da je izvan svojih ovlaštenja na teritoriju Dalmacije pokušao zasaditi "klerikalnu grančicu",¹²⁴ izazvao veliki skandal, zbog kojeg su posebno ogorčene bili HPS i SLS.¹²⁵

Slovenec je zastupao mišljenja da je Radić svojim govorom dokazao da se HSS u Dalmaciji zbog jačanja HPS našao u problemima. Tvrdio je da je Radić bio svjestan kako njegovo obrazloženje radikalima o nastupu u Dalmaciji nije postiglo uspjeh, te je zbog toga napao monsinjora Hermenegilda Pellegrinettija. Time je, navodno, postigao sasvim suprotno jer nije dobio potporu opozicije, a i radikali su sami bili nezadovoljni njegovim objašnjenjem. Kakogod, *Slovenec* je tvrdio da je hrvatski narod predobro znao što da misli o čovjeku koji se Srbima želio dodvoravati na taj način, da je napao predstavnika poglavara Katoličke crkve, a sebe okarakterizirao kao "žderača klerikalizma".¹²⁶

Radić svojim govorom nije izazvao samo pristaše političkog katolicizma, već je u neprimjerenosti uvalio i vladu s obzirom na to da je i sam bio predstavnik vlade. O tom se napadu puno govorilo u diplomatskim krugovima i diplomatski predstavnici drugih država navodno su izrazili mišljenje da bi bilo u interesu svih da vlada poduzme stroge mjere protiv Radića.¹²⁷ Ninčić, ministra vanjskih poslova, uskoro je posjetilo posebno poslanstvo diplomatskog zbora u Beogradu, koje se požalilo zbog Radićevog nastupa. Ninčić je bio prisiljen obećati zadovoljštinu, kao što je javio *Slovenski narod*, iako je ovoga puta navodno podržavao Radića u njegovim izjavama. Iste su novine tvrdile da je Kraljevina SHS zbog svog položaja bila po pitanju vjere puno osjetljivija od mnogih drugih država, a u Beogradu su Pellegrinettiju ponovno zamjerili što taj poseban položaj nije prihvatio. *Slovenski narod* izrazio je mišljenje da je Stjepan Radić tom nezadovoljstvu dodao samo još "drastičniji izraz" što je navodno napravio osjetivši da bi moglo putovanje papina

¹²³ "Najnoviji Radićev trik", *Slovenec*, br. 35, 12. 2. 1926., 1.; "Političke bilješke, Radić je...", *Seljačke novine*, br. 7, 12. 2. 1926., 11.

¹²⁴ Više o tome u: A. BERBERIH-SLANA, Slovensko – hrvatski politični stiki od 1918 do 1926, 323.-327.

¹²⁵ "Najnoviji Radićev trik", *Slovenec*, br. 35, 12. 2. 1926., 1.; "Radićev strah pred 'klerikalnim zmajem'", *Slovenec*, br. 35, 12. 2. 1926., 1.; Govor Stjepana Radića, 11. februar 1926., u *Stenografske beleške Narodne skupštine Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*, Beograd 1926, god. V., br. 41, 495.-496.

¹²⁶ "Najnoviji Radićev trik", *Slovenec*, br. 35, 12. 2. 1926., 1.; "Vprašanje demisije Stjepana Radića je odprto", *Slovenec*, br. 35, 12. 2. 1926., 1.; "Radićev strah pred 'klerikalnim zmajem'", *Slovenec*, br. 35, 12. 2. 1926., 1.

¹²⁷ "Diplomati obsojajo Radićev napada na nuncija", *Slovenec*, br. 36, 13. 2. 1926., 1.; "Obisk papeževoga nuncija v Dalmaciji", *Slovenec*, br. 35, 12. 2. 1926., 1.; "Resnica o potovanju papeževoga nuncija", *Slovenec*, br. 40, 18. 2. 1926., 1.

nuncija njegovoj stranci štetiti više nego što joj je svojevremeno “ekskurzija dr. Korošeca”.¹²⁸

SLS, koji se tim napadom osjećao povrijeđenim, na taj je događaj reagirao pa je njezin predstavnik u Skupštini dr. Hohnjec na ministra za vanjske poslove naslovio interpelaciju u kojoj je od njega (Ninčića) tražio objašnjenje. SLS je zahtijevao odgovore na pitanja je li unaprijed znao o Radićevim namjerama, je li Radiću dao potporu za napad na papinskog nuncija, kako će se ispričati nunciju te kako namjerava u budućnosti spriječiti slične događaje.¹²⁹ Osim tih pitanja koje je u ime Jugoslavenskog kluba postavio dr. Hohnjec, ministra za vanjske poslove posjetio je i sam Korošec. *Slovenski narod* je tvrdio da je uloga SLS-a u toj aferi izazvala veliko neodobravanje. *Vreme* je čak tvrdilo da su politički krugovi osudili “netaktičko postupanje slovenskih klerikalaca” jer su ti navodno ponovno napali državne interese te dokazali da su sluge Vatikana.¹³⁰

Dom je procijenio da se Hohnjec sa svojom interpelacijom želio samo proslaviti te da je interpelacija bila puna prostacanja i grubosti upućenih ministru vanjskih poslova te ministru prosvjete. *Dom* je napao Hohnjeca te tvrdio da je od svih “popovaca” bio najgori te da je tom zastupniku SLS-a uvijek uspijevalo pokvariti dobre odnose koje su svako toliko uspjeli prevladati, barem u gospodarskim i kulturnim pitanjima između SLS-a i Hrvata: “Slovenskih zastupnika, koji pristaju uz Korošca ima u svem 20, ali koji su ovakovi popovci kao Hohnjec, nema srećom ni deset. Bude li se razumna i umjerena većina dala uvijek voditi od ovakova bjesomučna klerikalca, kojemu je preča umišljena povreda papinoga nuncija od svih životnih interesa slovenskog naroda, brzo će se svi ti zastupnici osvrutati za ljudstvom, koje ih na tom putu ne može slijediti”.¹³¹

Dana 20. veljače 1926. godine, na zasjedanju Skupštine, Ninčić je progovorio o toj aferi i odgovorio na pitanja koja mu je, u ime Jugoslavenskog kluba, postavio Hohnjec. Ninčić je izjavio da nije baš jasno kakve su bile namjere Stjepana Radića na tom putovanju, ali da je osobno uvjeren da njegove namjere nisu bile loše. Rekao je da kao jednakopravni kolega ministar Radića nije imao nikakva ovlaštenja da ga zaustavi u njegovim namjerama ili da brani ili dopušta što će neki drugi ministar govoriti u Skupštini. Iako je izrazio mišljenje da je u javne diskusije neprimjereno uplitati imena tuđih poslanika, “zbog izvještavanja Narodne skupštine” rekao je, da se ispričao nunciju što je bilo njegovo ime spomenuto u “žaru rasprave”, te da ga je Radić ovlastio da izjavi da pri tome nije imao nikakve namjere nekoga uvrijediti i da mu je žao ako je njegov govor bio tako shvaćen.¹³²

¹²⁸ “Radić – Pellegrinetti”, *Slovenski narod*, br. 38, 17. 2. 1926., 1.

¹²⁹ “Interpelacija dr. Hohnjeca na ministra zunanjih del”, *Slovenec*, br. 37, 14. 2. 1926., 1.

¹³⁰ “Danas skupština produžava rad”, *Vreme*, br. 1495, 16. 2. 1926., 1.; “Radić – Pellegrinetti”, *Slovenski narod*, br. 38, 17. 2. 1926., 1.

¹³¹ “Političke i kulturne vijesti, Slovenski popovac Hohnjec”, *Dom*, br. 7, 17. 2. 1926., 6.

¹³² Govor dr. Ninčića, XLVII redovni sastanak Narodne Skupštine Kraljevine SHS, u *Stenografske beleške*, Beograd 1926., leto V., br. 47, 594.

Na kraju svojega govora, Ninčić je pokušao dokazati da u tom slučaju nije bilo riječi o nikakvoj averziji prema Katoličkoj crkvi, što prema riječima dr. Hohnjeca, katolički narod ne bi mogao podnijeti. Tvrdnje da je Beograd neprijatelj Katoličke crkve i da je položaj Katoličke crkve u Kraljevini slab, Ninčić je okarakterizirao kao obične klevete. Protestirao je i protiv toga što su takve tvrdnje našle put do stranog tiska. Tvrdio je da vlada nije nikada bila protiv crkve i da se uvijek trudila imati što bolje odnose s Vatikanom. Zbog toga je Ninčić svoj govor završio s tvrdnjom da crkvi u toj državi nisu bili potrebni branitelji, jer joj i nije prijetila nikakva opasnost. Za vrijeme njegova govora o položaju crkve u državi, Stjepan Radić uskočio je sa zanimljivom izjavom – da o tim stvarima može govoriti jedino njegova stranka, koja bi trebala zastupati većinu katoličkog stanovništva, a ne Hohnjec koji je navodno služio jedino “katolicizmu”.¹³³

To je kasnije Radić ponovio u svojem govoru pred Skupštinom. Hohnjeca i njegove kolege je optužio da uopće ne govore o Katoličkoj crkvi, već o katoličkom gibanju i o katoličkoj misli, te da su se pokušali vratiti na takvo stanje kakvo je bilo za vrijeme Austro-Ugarske, kada su imali “katoličku stranku u katoličkom narodu u katoličkoj državi”. Prema Radićevu mišljenju, neprijatelj nije bio politički katolicizam, neprijatelj države mogao bi biti samo “klerikalizam”. Rekao je da su Hrvati već odavno izabrali katolicizam “jer je to kršćanstvo, jer to je naša svetinja”, ali nisu izabrali “klerikalizam” jer je to nešto ružno, jer to znači iskoristiti vjeru za “rušenje obitelji”, za “rušenje naroda” zbog političke prevlasti.¹³⁴

Radić je optužio SLS da je 1920. godine, na prvim izborima, dok je bio u zatvoru, Korošec sa svojim suradnicima iskoristio priliku pa se svojom politikom uvukao među Bunjevce i tamo dobio tri mandata “na temelju agitacije katolicizma” i tvrdnje da je katolička vjera u opasnosti. U Hrvatskoj su, kako je tvrdio Radić, dobili tri mandata lažući da je HRSS najveći neprijatelj vjere. Dodao je da su baš zbog toga kasnije izgubili sve mandate u Skupštini (HPS) te im obećao da ih nikada više neće ni dobiti.¹³⁵ Radić je svoj govor završio sljedećim riječima: “Mi smo isto bili pred kuglicama (glasovi na izborima – op. a.) i da i izgubimo sve kuglice, bit ćemo ljudi, što vi niste, bit ćemo Slaveni, pristaše prave ideje kršćanstva, ne samo po formi nego i po duši”.¹³⁶

Slovenec je njegov odgovor ocijenio kao ponovnu uvredu.¹³⁷ Prema njegovu je mišljenju Radić u kočijaškom žargonu i sa “žganjarskim” izrazima bla-

¹³³ Isto.

¹³⁴ Govor Stjepana Radića, XLVII redovni sastanak, 20. februar 1926., u: *Stenografske beleške*, Beograd 1926., leto V., br. 47, 596.

¹³⁵ Isto.

¹³⁶ Isto.

¹³⁷ Zanimljivo je da dr. Prunk zastupa mišljenje, da je manje razumljivo da je Korošec “sa stajališta političkog katolicizma više puta nepomirljivo nastupio protiv Radića, koji je bio vjerran katolik, ali se *ponekad zbog političke konkurencije obrecnuo o klerikalne stranke, pogotovo o SLS*”. Janko PRUNK, “Politični profil in delo dr. Antona Korošca v prvi Jugoslaviji”, *Prispevki za novejšo zgodovino*, 1991., 1., letnik XXXI, 43.

tio i popljuvao crkvu, papu, svećenstvo, slovensko i hrvatsko katoličko ljudstvo, pa i pravoslavno”.¹³⁸ *Narodna politika*, novine HPS-a, tvrdila je da su se Ninčić i Radić u svojim govorima slagali jedino u tome da su sve koji su se zauzeli za Pellegrinettija ožigosali kao neprijatelje države. Te su novine bile mišljenja da bi Stjepan Radić, koji je izjavio da se katolici ne mogu žaliti na nepravdu, svojim govorom na neupućenog čovjeka, lako ostavio dojam da je vlada uvijek i posvuda štitila katolike, što je po mišljenju *Narodne politike* bilo daleko od istine. Stjepan Radić je time dokazao svoju dvoličnost, pred narodom je nastupao kao zaštitnik katolicizma, a pred radikalima i liberalima je nastupao kao političar kojega proganjanje Katoličke crkve nije zanimalo te je još napadao predstavnike SLS-a i HPS-a. Takav čovjek je, komentirala je *Narodna politika*, u Skupštini izjavio da zastupa većinu katolika u državi.¹³⁹

Radićevski *Dom* je ocijenio da se predsjednik HSS-a u Skupštini politički obračunao s predstavnicima SLS-a zbog interpelacije koja je u biti branila njihov politički katolicizam, koji je postao tako napadan da je želio upravljati javnim životom i radom i među Hrvatima. S tim u vezi *Dom* je dodao sljedeće: “Slovenski popovci bili su posvema nepripravni na ovaj obračun, pa su pali u bjesomučnu viku i deranje, u psovke i uvrede, što je imalo samo tu posljednicu za njih, da su se na koncu govora našega predsjednika u pravom smislu riječi gušili u svojim prostotama i u strašnom preziru radikalske i seljačke većine (...). Sad će već i popovci paziti, kad budu htjeli mimo nas i protiv nas zastupati tobože interese katoličke crkve i katoličke vjere, kojoj u svom nasilnom i grabežljivom klerikalizmu ni malo ne shvaćaju ni dubine ni širine”.¹⁴⁰

Bez obzira na sve, 25. ožujka 1926. godine, sazvan je sastanak Vrhovnog odbora HPS-a u Zagrebu na kojem su ocijenili rezultate ponovnog oživljavanja HPS-a, a time i akcije dr. Korošca u vezi s tim. Prva veća kušnja koja je pokazala te rezultate bili su općinski izbori u Dalmaciji, u svibnju 1926. godine. Na tim je izborima 16. svibnja 1926. za kandidate HPS-a glasovalo 12.000 birača, toliko koliko ih je na prijašnjim parlamentanim izborima glasovalo u cijeloj državi.¹⁴¹

Nedugo nakon tih pobjedničkih izbora, na sastanku pristaša HPS-a u Bučici, pred Hrvatima je ponovno nastupio dr. Korošec koji je na kraju svoga govora prisutne pozvao da slijede politiku HPS-a i izjavio: “Vi Hrvati ste slavan narod, koji ima lijepu povijest, koji je imao svoje kraljeve, pa da sada sve to zaboravite i svega se odreknete? To bi napravili tada, ako u budućnosti budete slijedili radićevsku politiku. To vi, radi svoga hrvatskog ponosa, ne smijete dozvoliti već se morate boriti za svoju slobodu i jednakopravnost, za

¹³⁸ “Vtisi o razpravi Pellegrinetti – Radić”, *Slovenec*, br. 43, (21. 2. 1926., 2.; “Radić vse dementira in znova žali”, *Slovenec*, br. 43, 21. 2. 1926., 2.

¹³⁹ “Radić i Pribičević”, *Narodna politika*, br. 9, 26. 2. 1926., 1.

¹⁴⁰ “Političke i kulturne vijesti, Strogi politički obračun”, *Dom*, br. 8, 24. 2. 1926., 5.

¹⁴¹ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 212.-214.

svoju autonomiju i svoj sabor u Zagrebu. Morate biti sinovi svojih pradjedova i zahtijevati svoje. Za sve to se bori Hrvatska pučka stranka, zato joj dajte svoje povjerenje, jer vas ona nije nikada ostavila na cjedilu niti će to napraviti, jer je ona kršćanska stranka, stranka poštenja”¹⁴²

Odnosi između SLS-a i HPS-a su čitave 1926. godine ostali srdačni i u znaku suradnje, a Korošec je više puta nastupio pred hrvatskim pristašama Pučke stranke i na tim je sastancima uvijek naglašavao da SLS želi surađivati s Hrvatima, iako ne na temelju politike Stjepana Radića, te da će SLS uvijek stati rame uz rame s HPS-om i s njim se boriti protiv hegemonije i korupcije.¹⁴³ *Seljačke novine* su naglašavale da Hrvati moraju biti članovi hrvatskih stranaka, a Slovenci slovenskih, pa ipak: “Dali postoji bolja sloga, no što je između hrvatskih i slovenskih pučana?”¹⁴⁴ Tako je ostalo sve do 1. veljače 1927. godine, kada je SLS postala koalicijski partner radikalnoj stranci u Uzunovićevoj vladi.¹⁴⁵

Odnos hrvatskih političara prema Korošcu i njihova mišljenja o njemu bila su različita, ovisno i o političkoj situaciji u državi. Ipak je nakon njegove smrti dr. Đuka Kuntarić, odvjetnik iz Slavonske Požege, zapisao, kako navodi Korošćev osobni tajnik Joško Krošelj: “Nije ga privlačio samo hrvatski grad, rado je dolazio na sastanke i skupove i po našim selima. Hrvatskim seljacima bio je jako blizak, rado je s njima razgovarao, u svojim je nastupima bio uvijek pozitivan i nikada nije vrijeđao političke suparnike iz drugih hrvatskih stranaka. Čak i danas ga se rado sjete seljaci zlatne Požeške doline, kako oni koji su posjećivali njegove sastanke, tako i oni kod kojih je odlazio. Hrvatsku i ljude iz Hrvatske poznavao je kao rijetko tko. Poznavao je naše odnose i teškoće. U vremenu kada je bio na najvišim položajima u državi, ne iz razloga da bi se proslavio, rado je pomagao siromašnima u Hrvatskoj i po hrvatskim gradovima. Uvijek je radio tako, da nije znala ljevica što radi desnica. Mnogima je obrisao siromašnu suzu, bijedu, bol i siromaštvo. Tiho i nečujno, tako da se nikada nije znalo, odakle je stigla pomoć”¹⁴⁶

¹⁴² “O pravoj hrvatskoj i slovenskoj politici”, *Seljačke novine*, br. 22, 28. 5. 1926., 1.-2

¹⁴³ “Iz Pučke stranke, Veličanstvene skupštine HPS u požeškome kraju”, *Seljačke novine*, br. 24, 11. 6. 1926., 3; “Iz Pučke stranke, Veliki sastanak u Velikoj Gorici”, *Seljačke novine*, br. 25, 18. 6. 1926., 3.; “Iz Pučke stranke, Velika javna skupština u Ludbregu”, *Seljačke novine*, br. 25, 18. 6. 1926., 3.

¹⁴⁴ “O političkim strankama u našoj državi”, *Seljačke novine*, br. 30, 23. 7. 1926., 2.

¹⁴⁵ Z. MATIJEVIĆ, *Slom politike katoličkog jugoslavenstva*, 220.

¹⁴⁶ Joško KROŠELJ, “Dr. Korošec in Hrvati”, *Zbornik Svobodna Slovenija*, Buenos Aires, 1961., 102.

SUMMARY

SLOVENIAN PEOPLE'S PARTY AND ITS RELATIONS WITH CROATIAN POLITICS, 1918 - 1926

The Slovenian-Croatian political contacts after the World War I were marked by the cooperation of Slovenians and Croats and their disputes that were mostly influenced by two political parties – the Slovenian People's Party and Croatian Republican Peasant's Party and their prominent leaders. Slovenian People's Party wished to spread the activity of its organization to the whole territory of the kingdom. Slovenian People's Party wanted to achieve this through its ally Croatian People's Party, but it was not successful. Croatian People's Party never managed to get a wide electoral support, was losing its supporters and stayed without a representative in the Parliament after the 1923 elections. Thus there were no representatives in the Yugoslav club. Croatian politicians used this against the Yugoslav club when its representatives wanted to speak for Slovenes and Croats in the Parliament. In 1925 the Croatian People's Party rejected cooperation with Slovenian People's Party in the pre-electoral agitation, because it did not agree with the politics of the Slovenian People's Party. The political contacts between the Slovenian People's Party and the Croatian People's Party were again established after the agreement, signed between the Radicals and the Radićs when the Slovenian People's Party seized to cooperate with the Croatian Republican People's Party that was the main political opponent to the Croatian People's Party. Dr. Anton Korošec, a leading Slovenian politician, acted an important role in the act of funding and in the actions of the Croatian People's Party and thus left a vivid sign in the Croatian history. Some rejected his role but it is a fact that it was just because of his role that he was involved in a conflict with other Croatian party's representatives. This article presents the impact of the Slovenian People's Party on the Croatian People's Party from the 1918 to the year 1926 and the cooperation of the two mentioned parties. It shows also the role of dr. Anton Korošec who cooperated with the Croatian People's Party from the beginning and was because of this a target of many attacks of different Croatian political parties.

Key Words: Slovenian People's Party, Croatian People's Party, Political history, Anton Korošec, Stjepan Radić, Slovenian - Croatian Political Relations